

וּבָאוּ הָרַחֲמַיִם וְאֶלְכָל־שִׁכְנֵי
בְּעֶרְבָה בְּהָר וּבִשְׂפֵלָה וּבְנֶגֶב וּבְחֹף
הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבֹּנוֹן עַד־הַנָּהָר
הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת: ^ח רָאָה נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם →

דְּאִמּוֹרָא וּלְכָל מְגִירוֹהִי
בְּמִישְׁרָא בְּטוֹרָא וּבְשְׂפֵלְתָא
וּבְדְרוֹמָא וּבְסַפְרָא יְמָא אֶרְעָא
דְּכְנַעְנָא וּלְכַנְיָן עַד נְהַרָא רְפָא
נְהַרָא פָּרַת: ח חַוִּי דִּיהֶבִית

רש"י

לקט בהיר

שיפה ונראה ותענוג רוחני גדול לישב במקום קדוש זה אל
הר סיני, אל כנר קבלתם משם די קדושה לפיכך סעו
(ג"א), ויש להרחיב קצת שהלא תכלית הליכתם במדבר היה
כדי לזכרם ולרפסם מתחלואי הגפס, ואחר כל הגדולה שקבלו
כנר נזכרו (אם לא החטאים שאח"כ) ככל הנורף (בד"א),
והא דהפך הסדר לומר משכן קודם קבלת התורה, שלא
ידאגו לומר שזכות קבלת התורה כנר עבר ונטל בעשיית
העגל, לזה אמר עשייתם משכן וכו' שזוהו נמחק עון העגל
ונשאר אח"כ זכות קבלת התורה, וכן המטורה העיד על
השראת השכינה, וגם מניית השופטים אלקים נצב בעדת אל
(מ"ל): טל ר"ל זו היא הדרך אשר נאסר להם לילך בה אחר עון המרגלים,
וגו' ויאמר משה וגו' אל תעלו וגו' ויכתוב עד התרמה (ג"א): (מ) סתן ועוג, ור"ל שהם צ' דברים, מדלא אמר פנו
ובאו הר האמרי, או יאמר פנו וסעו לכם הר האמרי, א"כ סעו לכם הוא הדרך ובאו כמשמעו (מ"ה): (מא) גם אחת
תכבשו ותטלו, והוא קני קניזי וקדמוני: (מב) זו פלשתים, כלומר אל תעבדו ואל תסובדו במדבר אלא תלכו מיד ביושר אל
מקומכם ותנחלו כל מה שהובטח אלא"ה בצריית צין הצתרים, וכמו שכתוב בפ' משפטים (כ"ג ל"א) ושתי את גבולך מים
סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר, אלא דשם כתוב מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפריה, וכמו שכתב רש"י שם
שנתשרו שעתידיים לחטוא, וכאן המדובר אם לא יחטאו (מלבי"ם): (מג) שאמר "הגדול" שפירושו גדול הידוע, כלומר
גדול שבגדולים, ובפ' בראשית (צ' י"ד) כתיב והנהר הרביעי הוא פרתי, הרי שלא היה הגדול, אלא במקום שזכר עם א"י
נעשה הגדול במעלה ובחשיבות, ועיין בפ' לך ע"ו י"ח מה שפירשנו בזה: (מד) שהרי המלוכה נקראים כן, כלומר אם
תדבק בשר וגדול להיות עמו בידידות יבואו אלך נלרכים בצקשתם לפעול טובה להם אלל השר: (מה) אדם המשוח
בצמשים ושמן ערב שריחו נודף אם תתחבר אליו ותתעסק עמו יהיה נקלט ריח הטוב גם עליך ואידהן גם אחת כמנהו, ולשון
רש"י בשבועות: אם נגעת במשוח בשמן תהא גם כן משוח בנגיעתו, כלומר פרתי הוא קטן משלש נהרות שהוא מנוי אללם
לצוקף והנהר הרביעי הוא פרתי, וכאן הוא קורא אותו נהר גדול בשביל שהוא נזכר כאן על שם א"י שהיא חשובה נזכר גם
הוא בחשיבות, דהינא לשון שמן ומשיחה, הודשנה מחלב (ישעי' ל"ד) מתרגמינן אתדדינא עכ"ל, ומביא ג' משלים ולא די
באחד, משום שעבד מלך אין חשיבות עלמו כלום אלל הצריית וכל חשיבותו שמשמש את המלך, ויותר מזה הדבוק לשחזור,
אלל סוף כל סוף גדולתו בא על ידי השחזור, אלל המקבל ריח ערב מחזיריו נעשה ממש כהמשפיע, כן הוא צנהר פרתי
שנעשה ממש כגופה של ארץ ישראל, וזאת לבדה לא די שרואה להזכיר עליו שם מלך ושר (מ"ל):

ערד וחרמה^{טל} (סס) ובאו הר האמרי. כמשמעו^ט:
ואל כל שכניו. עמון ומואב^{מב} וחר שטיר (סס):
בערבה. זה מישור של יער (סס) בהר. זה הר המלך
(סס): ובשפלה. זו שפלת דרום (סס): ובנגב ובחוף
הים. אשקלון ועזה וקסרי^{מב} וכו' כדאיתא בספרי:
עד הנהר הגדול. מפני שזכר עם ארץ ישראל
קוראו* גדול^{מב}, משל הדיוט לומר עבד מלך מלך,
הדבק לשחזור^{מב} וישתחוו לך, קרב לגבי דהינא*^{מב}
ואידהן (ספרי - שבועות מ"ז): (ח) ראה נתתי. בעיניכם
שינוי נטחאות * קורחו. * דהנא ודאדן - דיהנא.

אור החיים

ח. ראה נתתי לפניכם וגו'. אומרו בתחילה ראה
לשון יחיד וגמר אומר לשון רבים, לפי
שבגדר הראיה שוים הם כאיש אחד ואין ההשתנות
בנייהם, אלל בערך מה שהם אין גדר כולם שזה
לזה אמר לפניכם, וכמו כן כל מה שאמר בפסוק

לזהב די. או יראה על זה הדרך שכל מה שיביח לו
יהיה בעיניו דבר מספיק כאילו יש לו כל זהב, והוא
על דרך אומרו (אבות פ"ד) איזבו עשיר השמח
בחלקו, וזוהו יטע לבצו לעבודה העליונה הוא
עבודת ה' אלהים חיים:

R. Simon

1

הגו אכט אנשיה תכנתג - חילג גבור הפנימיו -
קמילג אכנתג התי"ס

אֶת־הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעָם
 אַחֲרֵיהֶם: ^ט וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהוּא
 לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבְדִי שְׂאֵת אֶתְכֶם:

קְדַמְיִכֹּן יָת אַרְעָא עֵלְיוּ וְאַחֲסִינוּ
 יָת אַרְעָא דִּי קִיָּם יִי לְאַבְרָהָם
 לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמַתָּן
 קְהוֹן וּלְבְנֵיהוֹן בְּתַרְיָהוֹן:
^ט וְאַמְרִית לְכֹן בְּעֵרְנָא הַהִיא
 קְמִימָר קְיִית אֲנָא יְכִידִי בְּחֹרֵי

לקט בהיר

רש"י

מו) עד כאן היה דיבורו של הקב"ה שמספר להם משה מה שה' אלקינו דבר אלינו בחורב, ומכאן דיבורו של משה ראה צעייך שנתתי לפניך ארץ סיחון ועוג כמו כן באו ורשו את ארץ כנען שבעבר השני (אורח"ח): (מז) דייק חיצת באו ורשו, וכי עתה באו ורשו, אלא לומר שאינכם צריכים רק ביאה וזהו ורשו (ג"א): (מח) ולכל היותר היה די לומר לאבותיכם אברהם יצחק ויעקב, והלמדו"ן מדלילין ומחלקין אותם לג' חלקים כל אחד לבדו (מ"ל): (מט) לא בכל מקום ניתן חיצת לאמר לדרוש, אם בא אחר דיבור כגון וידבר ה' אל משה לאמר פירושו שהקב"ה דיבר אל משה (כלומר החשיב אותו ודיבר אליו) ואמר לו כה וכה, אבל כאן לא שייך, ובפרט ואומר וגו' לאמר אמירה אחר אמירה, ודאי שניתן לדרוש (ג"א): (ג) פי' הוא זוני למנות שופטים וכדלקמן בפסוק י"ב עיי"ש, אלא שקודם אמר שגם הוא מנד עֲלָמוּ אִינוּ יֹכֵל: (גא) פי' אפילו נאמר שבדרך הטבע אינו יכול וכמו שאמר יתרו נבול תבול, אבל משה שהיה רגיל בנסים ונפלאות הממנו יתב' יפלא כל דבר (ג"א), ומשני שלא אמר הכתוב לא אוכל לבדי לדון או לשפוט אתכם אלא שאת אתכם פי' לשאת ולסבול העונש הבא מאתכם (מ"ל): (גב) ואל יקשה לך שזה היה אחר שנתן צו הקב"ה חכמה יתירה כנראה שם מן הכתובים, אבל

אתם רוחים^מ) אינו אומר לכם מאומד ומשמועה (ספרי): באו ורשו. אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה^מ), אילו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זין (שם): לאבותיכם. למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב^מ), אלא אברהם כדאי לעלמו יצחק כדאי לעלמו יעקב כדאי לעלמו (שם): (ט) ואמר אליכם בעת ההיא לאמר. מכו לאמר^מ), אומר להם משה לא מעלמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה^מ) (שם): לא אוכל לבדי וגו'. אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל אדם שהוליאם ממלכתיים וקרע להם את היס והוריד את המן והגז את השליו לא היה יכול לדונם^מ), אלא כך אמר להם, ה' אלהיכם הרבה אתכם הגדיל והרים אתכם על דייניכם נטל את העונש מכם ונתנו על דייניכם, וכן אמר שלמה (מ"א ג' ט) כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה, אפשר מי שכחוב צו ויחכם מכל האדם^מ) אומר מי יוכל לשפוט וגו', אלא כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגזל אין צדק

אור החיים

מה שירשו ואמר הארץ אשר נשבע ה' וגו' פי' כי הארץ אשר נטלו בני גד ובני ראובן לא הייתה בכלל השבועה, וכמו שכתבתי בפרשת מטות (צמדצ' ל"ב ז') והוכחנו מספרי:
ט. לאמר לא אוכל וגו' י"י) פירוש לא שאמר להם הדברים ככתבן לא אוכל לבדי וגו' אלא מאמר המוצן ממנו שכוונתו לומר לא

אח"כ בלשון רבים באו ורשו וגו' אינו בגדר ההשתחו כאלה:
באו ורשו את הארץ וגו'. טעם שהולרך לכפול זכרון הארץ ולא אמר אותה ומוצן שחוזר אל הארץ שהזכיר צסמוך, לפי שהארץ שהזכיר צסמוך שראו שנתן ה' היא ארץ סיחון ועוג שנתן לבני גד ובני ראובן, לזה כשאמר באו ורשו הולרך להזכיר

אור בהיר

בשר תפל בלי מלח כלומר בלי טעם. (ג) למי יאמרו.

פְּסוּכָרָא יִתְכֹּן
 יִתְכֹּן וְהָא
 פְּסוּכָרָא יִתְכֹּן
 יִתְכֹּן וְהָא

כלום^מ), אני חנן
 נחצב, שנאמר
 (ספרי): (י) ודג
 ככוכבי השמים
 ששים רבוא, מ
 כיום קיימים
 (שם): (יא) יסף
 שוב ויצרך אתכו
 גדולים הראויים לו

י. ה' אלהיכם
 ממה ש
 כמוצן ממספר
 הוא אומר שאם
 ז"ל צספרי אמר
 על דייניכם וכו'
 שאמרו צזוכר
 טובה יפעיל הש
 כ"א) שכל מקו
 צכוחות הרע לש
 לבדי וגו' הרי ה
 האמור לזה הזכי
 הרבה אתכם שז
 ולפי זה תת

י"ד) פי' הגם שנת
 השופטים. (טז)
 הרבה, אלא הדגש
 צ"ה. (יז) והוא פ
 כי או הרבה אתכם ו
 חיצת כס מי

רעא עולו ואחסינו
קום יי לאבדתבון
חק וליעקב למתן
יהון בתריהון:
בון בעדנא תהיא
אנא יכיל בפחדוי

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבֵּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם
הַיּוֹם בְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יי יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף

קסוכבא יתבון: יי אלהבון אסגי
יתבון והא איתבון יומא דין
ככוכבי שממא למסגי: יי אלהא
דאבדתבון יוסף עליבון כותבון

לקט בהיר

רש"י

אומר "מי" יכול פי' אין מי שיכול וזה ודאי קשה: (ג)
פי' בן נח שטעה בדין אינו חייב שטעות גוי מותר, משא"כ
דיין ישראל אם טעה ששגגת תלמוד עולה זדון, ואפילו
הוליא רק ממון שלא כדין נפשות הוא חייב, דכתיב אל תגזל
דל הרי שנגזלת ממון מדבר ועל זה אמר כי ה' יריב ריבם
וקבע את קבעיהם (פי' גזל את גזוליהם) נפש, ולזה לא
אוכל כי שגיאות מי יצין (במ"ח): (גד) ויהיה פי' לרוב
לגדולה, וכמו חיצת הרצה שפירושו לדרכינו הגדיל (מ"ל),
ואמר זאת להקדמה למניית שופטים, לומר שיש ציינים
גדולים הראויים למנות אותם (בד"א): (גה) פי' ממ"ג אס הקב"ה דיצר לצרך אותם אלף פעמים למה אמר דבר אחד ב'

כלום^(י), אני אס חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני
נחצט, שנאמר (משלי כ"ג כ"ג) וקבע את קובציהם נפש
(ספרי): (י) והנכם היום ככוכבי השמים. וכי
ככוכבי השמים היו צאותו היום והלא לא היו אלה
ששים רבוא, מהו והנכם היום, הנכם (משוליים)
כיום קיימים (לעולם) כחמה וכלבנה^(י) וכוכבים
(סג): (יא) יסף עליכם ככם אלף פעמים. מהו
שזו ויבדך אתכם כאשר דבר לכם^(י), אלה אמרו לו,
גדולים הראויים למנות אותם (בד"א): (גה) פי' ממ"ג אס הקב"ה דיצר לצרך אותם אלף פעמים למה אמר דבר אחד ב'

אור החיים

אכל:

והנכם היום. דקדק לומר היום^(י), להעיר כי
המאמר נחלק לב' זמנים, א' הוא צשנה
השנית כשאמר להם לא אוכל לצדי ועל אותו זמן
הוא אומר הרבה אתכם, והב' הוא בזמן שהוא
מדבר עמהם צשנת הארבעים כמו שדקדק לומר
והנכם היום וגו'^(י), ופירוש אומרו ככוכבי
השמים^(י) נתכוון על פי דצריהם ז"ל שאמרו
(סנהדרין כ"ו.) אין מנין לרשעים שהגם שיהיה
מספרם רב אין ריבויים ריבוי, הא למדת שמנין
הלדיקים יתחסם אליו הריבוי הגם שיהיו מועטים
צמספר, והוא מה שנתכוון לומר והנכם וגו' ככוכבי
פי' שאחר שהרבה אתכם עוד לכם שהנכם היום
ככוכבי וגו'^(י) פי' ודבר זה הוא גם כן גדר הריבוי
שצביותם ככוכבים ימנו לריבוי עלום:
יא. ד' אלהי וגו' ככם וגו'.^(י) פי' לדיקים ככם

י. ד' אלהיכם וגו'. קשה הרי לא מנינו שנתרבו
ממה שהיו צמלרים ריבוי שיש צו היכר^(י)
כמוצן ממספר צ' של שנה השנית שעל אותו זמן
הוא אומר שאמר להם צעת ההוא וגו'^(י), ורצתינו
ז"ל צספרי אמרו וז"ל הרבה אתכם הגדיל אתכם
על דייניכם וכו' ע"כ, ואולי שנתכוון עוד על פי מה
שאמרו צזוהר (ח"ג רי"א): שעל ידי הזכרת ריבוי
עוצה יפעיל השלטת כח צמשטין להרע, ואמר (סס
י"א) שכל מקום שמזכיר שם עליון עליו אין כח
צכותות הרע לשלוט בו, ולפי שאמר משה לא אוכל
לצדי וגו' הרי הוא מפליג צריבויים ויש צזה חשש
האמור לזה הזכיר שמו יתברך עליהם ואמר ה' וגו'
הרבה אתכם שצזה אין מקום למריע כאמור שם,
ולפי זה תפרש חיצת הרבה כפשטה^(י):

אור בהיר

י' פי' הגם שנתרבו כמו צ' אלפים צערך אצל על זה אין שייך לומר הרבה אתכם. (צו) צשנה הב' היה מנינו
השופטים. (צז) ואינו לפי פשוטו כמדברו הרבה הגדיל, ואין הפי' הרבה אתכם יותר ממה שהייתם מקודם, ואינו נדגש חיצת
הרבה, אלא הדגש על חיצת "ה" כלומר מה שאחס רבים צין היום צין כשילאחס מומלרים זה מעשי ה' הוא שהרבה אתכם
צ"ה. (יז) והוא פשיטא שביום שעמד בו מדבר. (יח) פי' מייחור חיצת "היום" נשמע שמה שאמר עד חיצת והנכם אינו היום
כי אז הרבה אתכם נוסף על זה היום שהנכם ככוכבים. (יט) ולא היו אלה שם מאות אלף. (כ) פי' כולכם לדיקים. (כא)
חיצת ככם מיותר שמוצן מאמרו אלף פעמים שכוונתו ממה שהם עתה, וגם קושיית רש"י ז"ל מהו שזו ויבדך וגו'.

ס מאומד ומשמועה
רער צדצר ואינוכס
זלחו מרגלים לא היו
יבם. למה הזכיר שז
אלה אצרהס כדאי
קצ כדאי לעלמו (סס):
והדיא לאמר. מהו
ועלמי אני אומר לכס
ז אוכל לבדוי וגו'.
לדון את ישראל אדם
את הים והוריד את
יכול לדונס^(י), אלה כך
אתכם הגדיל והרים
שעושה מכס ונתנו על
י"ט) כי מי יוכל לשפוט
שכתוב צו ויחסם מכל
ע וגו', אלה כך אמר
י' שאר האומות שאס
את דינו וגזל אין צכך
ס גדול צין החכמים והוא

נשצע ה' וגו' פי' כי
ראוצן לא היתה צכלל
שת מטות (צמדצר ל"צ
צספרי:

י' פירוש לא שאמר
ככתבן לא אוכל לצדי
ינו שכוונתו לומר לא

יִתְּבוּן כְּמֵא דִּי
אֲבָרִין אֲסוּבָר
וְעַסְקִיבִין

וְדִינְכוֹן: יג הָבוּ קָבוֹן גְּבָרִין
חֲבִימִין וְסוּבְקִתְנוֹן וּמְדַעֵן
לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲמַנִּינוֹן רִישֵׁן

לקט בדיר

רש"י

יועיל לו העדות אעפ"כ הביא אותם, כדי שהדיין ובעל דינו יוותרו וימחלו לו (במ"ח), וכן הסכים מתחלה על הדיינים, וכשראה מהלכות המשפט ומתנועת הדיינים שאינם נוטים על דו, אמר קודם שיפסקו הדין מוסיף אני עליכם דיינין (ד"ד: סא) מלשון הפקר ופוקה, שפוקר צמורה ולומדיה ואינו מאמין, ומצקש להשפילה בלגע וטענות שקר (הערוך), וחז"ל משתמשין בה לענין תחיפות ועזות הני אפיקורי דמלערי רצנן (סה"ז: סב) ענין שקט ומנוחה (הערוך), ועיין בפ' בלק (כ"ג ג') וילך שפי, כלומר אין לו שלום בית: (סג) מלשון (משלי י"ח ח') דברי נרגן כמתלהמים (מכיס ומשצרים) והם ירדו חדרי צטן, שפירושו אדם המוציא דבה (רש"י פסוק כ"ז), כלומר מתלווה ומתערעם על כל דבר, ויש גירסא רגזים מלשון רוגז שמרגזים ואינם מוחלים ומוותרים על שום דבר, גם יש גירסא רוגזים שמרגזים על מעשה הזולת ואינם נוחים במזגם: (סד) אין התיבה יואל ממשמעותה שהיא לשון הבאה ונתינה, שפירושו תנו דעתכם ותסכים רגזכם על מינוי השופטים, ומסר למ"ד כאילו אמר הבו לכם לאנשים חכמים, ולא שהם יציאו ויבחרו, ובספרי ו"ל אין הבו אלא עצה שנאמר (שופ' כ') הבו לכם דבר ועלה, הבה נתחכמה לו (סה) פ"י היה די לומר הבו לכם חכמים וגו', ובכל מקום שתיבת אנשים מיותר שם תואר הוא וחשיבות יגיד, כמו כולם אנשים דמרגלים שמיותר הוא, וכן תיבת איש כשהיא מיותרת (מ"ל: סו) מלשון (תה" פ"ב ב') נכספה וגם כלתה נפשי, כלומר אהובים ונחמדים, ואפשר שר"ל שאם הם נאהבים ונחמדים בעיני הבריות זה סימן שחכמים הם (ג"א), ויש גורסים כפופין, והיינו הך שהענוה סימן לחכמה כי גאות שטות הוא, וכן כסופים יש לפרש על ענוה שנעלבים ואינם עולבים (נח"י), ולא יחא לרבינו להניחו כפשטות משמעו שהם חכמים שלמדו חסן משפט וידעו הדיינים, שזה נכלל בתיבת נבונים מכח כ"ש (ד"ד), וכל מה שאמרנו דחוק הוא כמוצן, שגם רש"י בעצמו אמר דדיבור הסמוך מה בין חכמים לנבונים, הרי שמפרש חכמים כפשוטו, אך בדפוס הראשון הגירסא ת"ל אנשים לדיקים ותיקין כפופין, ותיבת חכמים ליתא כלל, והאמת יורה דרכו שנשתבשו הספרים ובמקום ותיקין כתבו חכמים, שהלא כמעט כל דברי רבינו מספרי נובעים ושם נאמר ומה ת"ל אנשים ותיקים כסופים עכ"ל (ש"א), וכן הגיה הגר"א ז"ל: (סז) פ"י יושב בטל ומצוכה ברעיונות ואינו עושה מסחר מעלמו, כן החכם מה שלמד יש לו ואינו עושה ומוסיף חכמה מעלמו: (סח) פ"י קוחר ואינו עושר ואין לו אלא מה שנושא ותתן וההכרח מביאו לעשות מסחר מעלמו, כן הוא הנבון אם חסר לו דבר שלא למד אותו מבינו מעלמו: (סט) פ"י החיזויות שלו מגיד ומעיד על חסידותו ועל צדקותו מלובש באכטלא דרבנן, אבל בפנימיותו מי יודע: (ע) פ"י נתגדל צייכס (ויש גירסא גדלתם עמו) שמן הסתם אנשי השבט לומדים ביחד

להביא, מוסיף אני עליכם דיינין (סז): ומשאכם. מלמד שהיו אפיקורסין^(א), הקדים משה ללאת אמרו מה ראה בן עמרם ללאת שמה אינו שפוי^(ב) בתוך ביתו, איחר ללאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא ללאת מה אחס סבורים, יושב ויועץ עליכם עלות רעות וחושב עליכם מחשבות* (סז): וריבכם. מלמד שהיו רוגזים*^(ג): (יג) הָבו לָכֶם. הזמינו עלמכם^(ד) לדבר (סז): אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים מה תלמוד לומר הנשים^(ה), לדיקים (סז): חכמים*. כסופים^(ו) (סז): ונבונים. מציינים דבר מתוך דבר, זו היא ששאל אריוס* את ר' יוסי* מה בין חכמים לנבונים, חכם דומה לשולחני עשיר כשמציאין לו דינרין לראות רואה וכשאין מציאין לו יושב ותובה^(ז), נבון דומה לשולחני תגר*^(ח) כשמציאין לו מעות לראות רואה וכשאין מציאין לו הוא מחזר* ומביא משלו (סז): וידועים לשבטיכם. שהם ניכרים לכם, שאם צא לפני מעוטף בעליתו^(ט) אינו יודע מי הוא ומאחזה שצט הוא (ואם הגון הוא), אבל אחס מכירין צו שאחס גדלתם אותו*^(י), לכך שיינו נוסחאות * מעות וחשבונות. * רגזים רוגזים. * צדיקים ותיקין כסופין. * אדרייטוס. * רבי יוסף. * עני. * חזר. * עמו.

אור החיים

יג. הָבו לָכֶם וגו'. אמר לכם, להקדים עמם מאמר לשבטיכם, כי זה מהנאות לכם

* כבר הציטת
ר' אס ויכל איש
יח"י, אבל הוא
י"ה: (יב) איבה
י"ו לא אוכל, זו
אני אומר לכם
מלמד^(יג) שהיו
ה' את צעל דינו
ז, יש לי ראויות*

עולם הזה (מ"ל),
שה הלא כבר אמר
שרצונו לומר וא"ת
"לצדי" איני יכול,
צדי, והפסיק משה
ר ריבויים וגדולתם
י רעה צכס חו"ש,
הראשון) שזה מפי
ר טרחכם ומשאכם
שעל פי עלת יתרו
ו למנות פשוט הוא
פשוטו של מקרא
שלוס צייניהם, אבל
ס לצדי, ודאי לומר
פ"י לא הביא עדי
ן, ואפילו ידע שלא

רבוים:
גזירת מאמר לא
ציק צענין להרים
לצדי וגו' כמו
שהתחיל לומר
לכם וגו':

ייס בגשמיות אלא גם
נע מלדיין אחכם אלא

וְאִשִּׁימָם בְּרֵאשִׁיכֶם: יד וְתַעֲנֵנוּ אֹתִי
וְתֹאמְרוּ מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ

עֲלֵיכֶם: יד וְאִתְּבַתּוּן יְהִי וְאִמְרַתּוּן
תִּקְוִן פְּתַגְמָא דִּי מִקְּתָא

לקט בהיר

רש"י

ועסקים ביחד וידוע מהותו בתוך השבט, ואע"ג שמשנה
היה הבחור והנותן ברות הקודש שעליו, וכמו שאמר יתרו
(שמות י"ח כ"א) ואתה תמזה (ברות הקודש שעליך -
רש"י), מ"מ לא רצה לסמוך על זה, אלא אחר שהם נחשו
וגם רוח הקודש הסכים אז נטלו (ג"א), או שאמר כן
לישראל לתלות הבחירה בהם מחמת ענותנותו (מ"ל), ועוד
שדבר נחון הוא שימנע המנהיג מן ושלכל טוב בעיני אלוקים

נאמר וידועים לשבטיכם (סס): בראשיכם. ראשים
ומכובדים עליכם (ע"ה) שתהיו ונהגין בהם כבוד ויראה
(סס): ואשמים*. (חסר יו"ד ע"ה) לומר* שאשמותיהם
של ישראל תלויות בראשי דייניהם (ספרי - ד"ה), שהיה
להם למחות ולכוון אותם לדרך* הישרה (ע"ה):
(יד) ותענו אתי וגו'. חלעתם את הדבר
שינוי נוסחאות ואשמים. למד. בדרך.

ואדם (ב"ב): (עא) שלא אמר ואשימם עליכם, שאז היה פירושו עליכם למעלה מכם לשפוט ולרדות אתכם, כמו מקל
הנתון למעלה מן האדם להכות עליו, אבל מאומרו בראשיכם פירושו שהיו עליכם כמו ראש שלכם, וכאילו אמר ואשימם
להיותם בראשיכם, וכן הוא אומר בפסוק ט"ו ואתן אותם ראשים עליכם: (עב) כן הוא הגירסא כמעט בכל הספרים,
ולפי"ז יהיה פירושו שהוא כאילו כתוב ואשקם בשי"ן ימנית מלשון אשמה ולא מלשון שימה, אבל אי אפשר להלומד מפני ג'
קושיית, חדא שהמסורת היא מלא ביו"ד וכן הוא בתיקונים ובכל ספרי תורות (כן העיד המנחת שי), והשניית לפי"ז היה לו
לכתוב ואשקם בראשיכם שהלא הכתוב מדבר לנוכח לכלל ישראל, ולפי מה שכתוב לפנינו הוא אדרבה להפך ואשמש של
הדיינים הוא בראשיכם של כלל ישראל (כן הקשה הרא"ש ז"ל), והשלישית שבספרי אין רמו ורמיזא מזה, וז"ל ואשימם
בראשיכם אם שמרתם את דברי הרי ראשיכם שמורים ואם לאו אין ראשיכם שמורים מלמד שאשמותיהם של ישראל תלויים
בראשי דייניהם עכ"ל, וצדברים רצה וז"ל: ואשמש כתיב אמר ר' יהושע בן לוי אמר להם משה אם אי אתם נשמעים להם
אשמה תלוי בראשיכם וכו' בשעה שישאל שומעין לגדליהן ואין גדולים עושים לרכיהם (פי' אין מלמדים ומנהיגים את
העם) אשמה תלוי בראשם של גדולים עכ"ל, לזה האמת יורה דרכו שתלמיד טועה הגיה כן ברש"י, שסבור שזה הכרחו
ודיוקו של רש"י, גם חשד שפי' אומרם במדרש ואשמש כתיב שפירושו בלא יו"ד, ולא כן הוא, דיוקם של חז"ל ורש"י מדאמר
לשון שימה ולא אמר ואתם כדלקמן ואתן אותם ראשים וגו', וכן בכל מקום כתיב לשון נמינה, לזה דרשו שהוא מלשון אשמה
(הרש"ש), גם אם תעיין בלשון המדרש שכתבתי לא יקשה עוד קושיית הרא"ש, שפי' הכתוב יהיה (ואשקם) של השופטים
שלא הוכיחו ולמדו אתכם (בראשיכם) יהיה תלוי בשופטים עצמם: (עג) מה שמהפך רבינו הסדר לפרש קודם חיבת
בראשיכם, גם למה לא אמר ד"א במאמר ואשימם שלכאורה נראה שזה סותר מאמר הראשון, נראה לי לומר שבלא מאמר
הראשון היינו אומרם פי' הכתוב שאתן את הדיינים בראש בשורה ראשונה כלומר אתם לראשון וכמו שאומרם מי בראש,
ולפי"ז לא יהיה מקום לומר דרוש השני, אבל אחר שהוכחנו שפירושו ראשים עליכם שהיו הדיינים נקראים ראשים נכון הוא
לומר שהאשמה בראשים, ונשמע ב' הדרושים כאחד, שאם יאמר ואתם בראשיכם נשמע דרוש הראשון, ואם יאמר ואשימם
לדיינים או לשופטים יהיה נשמע דרוש השני, ועכשיו נשמע שניהם ביחד והבן (בד"א):

אור החיים

איש על העדה וגו' (במדבר כ"ז ט"ז) ושם תשכיל יהיה תחת מאמרכם ורשויוכם, אני אשים אותם
אופן הנאות שיש צדבר הזה"י, והוא אומרם לכם: לראשים עליכם לרדוחכם צמקל וצרלועה:
ואשימם וגו'. פי' הגם שאני אומר לכם הבו לכם שאתם הם הבוחרים אותם, לא
(ספרי) שאמר להם היה לכם

אור בהיר

היה הקדמה לעיקר המאמר שהוא הבו לכם אנשים וגו' אלא שהפסיק ע"כ אמר פעם ב' ההקדמה כענין נחזור על הראשונות והגזירה
הוא הבו לכם וגו'. (כה) שטוב ונאה אם המנהיג והעדה שורש נשמה אי' להם וכולם תלויים בו. (כו) זה סתירה לאומרו "הבו

רמקוד: טו
שבמיכון גג

להנחתכם (ע"ה)
ללמוד ממך
עליו (ע"ה), אלא
עכשו יתמנו
אנו מציחין ל
לעשות. (ע"ה)
מכרה. (סס):
משכחים בדי
להתמנות על
חדם שנקראו
חיבה (סס): אז
לא מנחתו (ע"ה)
יתרו (למשה)

הדבר אבל לא לו
וצוה לקח אותם,
למנוע מחמת גז
ר' צרכי' בשם ר'
י"ח) ואתה תחזו
נמלאו משבע מבי
חיל מי ימנע עב'
אלא הכוונה שהי
דיקים

לומר רבינו מ
עליהם וכו' אל
הכתוב לשבת
להנחת משה
הדבר להקל נ
לעשותו ללמוד
דברת דברים
שהמאמר בא
על זה"י, וא

לכם" שהם הנותנים

והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתי: ונאצוה אתכם בעת ההוא את כל הדברים אשר תעשון: ונסע מחרב ונלך את כל המדבר הגדול והנורא ההוא אשר ראיתם בדרך הר האמרי כאשר צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע: ואמר אלכם באתם עדיהר האמרי אשר יהוה אלהינו נתן לנו: כה ראה נתן יהוה אליה לפניה את הארץ עלה רש כאשר דבר יהוה אלי אבותיך לך אלי תירא ואל תחת: שלישי כב ותקרבון אלי בלכם ותאמרו

דינא דיין הוא ופתגמא די יקשי מנכון תקרבון לותי ואשמענה: ית ופקדית יתכון בעדנא יהיא ית כל פתגמאי די תעבדון: ית ונמלנא מהרב והליכנא ית כל מדברא רבא ודחילא ההוא די חזיתון ארח טורא דאמראה כמא די פקיד יי אלהנא יתנא ואמינא עד רקס גיאה: כ ואמריית לכון אחיתון עד טורא דאמראה די אלהנא יהב לנא: כה חזי יהב יי אלהיך קדמך ית ארעא סק אחסן כמא די מלי' יי אלהא דאבהתך לך לא תדחף ולא תתבר: כב וקרבתון לותי כלכון ואמרתון נשלח גברין קדמנא

וואלדון לנא ונתנא פתגמא בה וית קרנן כנ ושפר בעינן
 הו"א (כ) אומר כ חקניכס ותאמרו הוגנת ילדים מי חקניס מכבדים כלן ותקרצון אל את הזקנים ו וישיבו אתנו (כס): את הדרך טקמימות (כ) אליהן. תחילה הדבר. צעוני ו צעוני משכ היכ

לקט בהיר

רש"י

ק) פרש"י שנטל שררה לעצמו לומר תקריבון אלי שהיה לו לומר תקריבון לפני השכינה עכ"ל, פי' אמר חזי דבר ושמעתי שנראה שהוא ידע כל דבר ורק אליו נריך לקרב כל ספק, והיה לו לגמור אם לא אדע אשאל להקב"ה, וכן שמואל כששאל אותו שאל אי זה בית הרוחה היה לו לענות שאל דבר זה מאחרים (רד"ק), או היל"ל אותי עשה הקב"ה לרוחה, כלומר מה שאני רואה הוא מן הקב"ה ולא ממני, ובאופן שאמר הוא אנכי הרוחה יש לענות שפירושו אנכי מחמת כשרונותי זכיתי להיות רואה (בד"א), ואמר משה דבר זה כלן כדי להוכיח גם את עצמו וכדי שלמדו ממנו (מ"ל), וכוונת המאמר היתה כדי להקל על השופטים, וכדי שלא ירחעו מלקבל עליהם המינוי בטענה שלפעמים המשפט קשה וצקל לענות והקולר יהיה חלוי בצאורינו, לזה אמר שמוכן אני לשמוע ולשאל להקב"ה, ופשוט הוא, והש"ס כתב כלן דברים שאין ראוי לאומרם: קא) ר"ל שלא תאמר שהניח משה דברים קשים לעצמו ולא למדס לישראל ולשופטים ועל זה אמר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי כגון דיני נפשות שהם דינין קשים, לזה אמר שמסרתי לכם את כל הדברים ואפילו עשרת הדברים ששייכים אלל דיני נפשות אשר למדו חז"ל מדיוקי הכתובים מסרתי לכם, אלל פי' אשר יקשה מכם שלא תוכלו השג עומק הדין וספיקות שילדו בשכל אנושי, ועשרת הדברים הנה הן סדורים במשנה דסנהדרין, והש"ס כתב ו"ל הכל הוא בהפך מה שכשר בדיני ממונות פסול בדיני נפשות עכ"ל, ואיני יודע פתרון לדברים הללו: קב) פי' רחנן ועוציין היה כקורות בית הבד וקשט, שאל"כ צמה היה נורא מדבר שלא עבר צו איש (רא"ם), ובספרי מסיק סרוחים ומושלכים לפניהם, כלומר לכל העולם היה המדבר נורא לא

המשפט (סנה' סס): תקרבון אלי. על דבר זכ"ק נסתלק ממנו משפט צנות ללפחד (ספרי - סנה' סס), וכן שמואל אמר לשאל (ש"ס ע"י י"ט) אנכי הרוחה, אמר לו הקב"ה חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה, ואימתי הודיעו, כשצא למשוח את דוד (שס ע"ז ו) וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה' משוחו אמר לו הקב"ה ולא אמרת אנכי* הרוחה אל תצט אל מרחבו (ספרי): (יח) את כל הדברים אשר תעשון. אלו עשרת הדברים (ק) שצין דיני ממונות לדיני נפשות (ספרי - סנה' ל"ג): (יט) המדבר הגדול והנורא. שהיו צו נחשים כקורות (כ) ועקרבים כקשחות (ספרי): (כז) ותקרבון אלי בלכם. צערצוביא, ולהלן שינוי נוסחאות שאתה.

אלל גם אחס שהי לשונם וחכמות האו דבר אינו מיותר הבל היה די לומר יודע אבל טוב הוא ולגנות מדרך היש וישועת ה' והשגה בשלימות, לזה אמר ההפך כבר אמרנו קולו שהקדים מינו טעה שזריך לשלוח צעמידה כ כג. וייטב ; (ילקוט שלח) מה זה וצין גרו. סס

וַיִּרְשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נֹכַח לָהּ:
 לֹא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ
 לֹא נֹכַח לְעֵלוֹת אֱלֹהִים כִּי־חֹזֵק הוּא
 מִמֶּנּוּ: דַּבַּר וַיֵּצִיאוּ דַבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ
 אָרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הוּא וְכָל־הָעַם

מִיכָל יָכוֹל קָה: לא וַגְּבַרְיָא דִּי
 סְרִיקוּ עִמָּה אָמְרוּ קָה יָכוֹל
 קְמִיסק קָוֶת עָמָא אַרְי תְּקוּף
 הוּא מִנְנָא: לב וַאֲפִיקוּ שׁוּם בִּישׁ
 עַל אַרְעָא דִּי אֲרִילוּ יְתָה קָוֶת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל קְמִימַר אַרְעָא דִּי עָבְרָנָא
 בָּהּ קָאֲלָא יְתָה אַרְעָא מְקַמְלָא
 יְתַבְדָּא הוּא וְכָל עָמָא דִּי חֲזִינָא

לקט בהיר

רש"י

משה, שהרי משה לא דיבר כאן כלום, אלא ודאי הכתוב בא
 לפרש האין השתיק כל ההמון, ואמר שדבריו היו אל משה
 או על משה, ואם היה אומר דבר טוב על משה היה אדרבה
 מלהיב ביותר את המריבה והקולות, ודבר רע ודאי שלא
 אמר על משה, אלא אמר מילתא דמשממע לתרין אנפין, וכל
 דברי חז"ל אלו מובנים מעלמנן, ואמר בן עמרם שהוא לשון
 גנאי כשאינו קורא אותו בשמו, וגם זה כדי שישתקו: (מד)
 לשון גזמא הוא כמו (עקב ט' א') ערים גדולות וצנורות
 בשמים, כלומר אין לך דבר גדול שמשעה יאמר ולא יהיה כן, ודרשו
 הכפל עלה נעלה, גם בכלל מיותר שהיה די לומר ירשנו
 אותה כי יכול וגו': (מה) לשון המדרש רבה, עמד על הספסל והיה
 משתקן ואמר הם הם ושותקין עכ"ל, א"כ זו היא
 הגירסא הנכונה, ורזנו בזה ליישב למה אמר הכתוב ויהם ולא
 אמר לשון הרגיל והשתיק, מפני שלשון נופל על לשון: (מו)
 דייק מדאמרו חזק הוא ממנו דמשמע אנו חזקים והוא חזק ממנו,
 וזה לא שייך כאן לפי שיעתם שאמרו כגבנים אנתנו אלכל,
 אלא ודאי כוונתם ממנו כביכול (ג"א), עוד הלא כבר אמרו שהם
 חזקים מן ישראל, שזו כוונתם באמרם עו העם, ולמה כפלו
 (מ"ל), עוד יש לומר שאם הוא חזק מעם ישראל לא אמרו כלום
 שהרי פרעה ועמלק היו ג"כ חזקים ונלחמו (מ"ל), עוד
 אפשר כי כלב כבר ענה על דבריהם ואמר עלה נעלה פי' אפילו הם
 חזקים בסייעתא דשמיא ובעת דברי משה אנו החזקים
 מהם ועל זה באה תשובתם שאפילו כן הם החזקים (לבוש),
 ובעל המדקדק באר רחובות כתב בשם רבו שדיוקס ז"ל הוא
 מלשון הכתוב, שאם ממנו פירושו מאתנו דהיינו עם ישראל
 הרי מכנה את ישראל בלשון רבים, א"כ היה לו לכתוב גם את זה

בשמים^{מד} והוא אומר (לנו) עשו סולמות ועלו שם
 ללחיה בכל דבריו (שם): ויהם. לשון שתיקה, וכן חכ"י
 ב' י"ג) הם כל צער, הם כי לא להזכיר (עמוס ו' י"ג) כן
 דרך: * בני אדם הרוצה לשתק אגודת אנשים אומר
 ש"י"ע (ס"א הם^{מה}): (לא) חזק הוא ממנו. כביכול
 כלפי מעלה^{מו} אמרו (סוטה שם): (לב) אכלת
 יושביה. בכל מקום שעברנו מלאנום קוצרי
 שנינו נוסחאות * כדרך בני אדם הרוצים

אור החיים

ולא לגזירתו^{מה}), וידוע כי משה מלך דכתיב (צרכה)
 ויהי ציבור מלך ולאומתו שתקו לשמוע אשר
 יאמר, ואמר עלה נעלה וירשנו אותה^ש, פירוש גם
 לפי דברי המרגלים נוכל לה:

לא. האנשים וגו'. פירוש השיבו לדברי כלב
 ואמרו לא נוכל וגו', והוסיפו

אור בהיר

משה שאין לו שחר לכאורה. פח) ולא לגזירת עצמו של כלב.
 אמרו שהם חזקים. צא) ובה מתוך למה אמר ויציאו דבת וגו' שגראה כדבר חדש, שהיה לו לגמור כי חזק הוא ממנו והארץ
 אשר עברנו וגו'. צב) והלא כבר אמרו זאת. צג) והוא מיותר.

לומר דבה צאריך לומר שהגם שהיו יכולין לירש
 אותה מאוסה היא לזד שאוכלת יושביה וגו'^{צא}):
לב. וכל העם וגו'. פירוש ואף על פי כן
 אוכלתם הארץ, או ירצה בדקדוק

אומרו צתוכה^{צב}) לומר כל שנתקיימו צתוכה הם
 אנשי מדות וצז) ויכלו חיות, אבל כל שאינם אנשי

מדות עומדים
לג. ונהי וגו'
 כי

בגוה אנשין די
 חזינא ית גברין
 גברין וחזינא

מתוס^{מה} והקצ"כ
 ולא יתנו לז לז
 וגזוכים ולריך לז
 גלית, גצהו שש או
 איש מדה (דכ"א י"ג)
 שמחזאי (מזכ ס'
 השמים^{שט}) צימני
 שמענו אומרים
 כאנשים (סוטה שם)

שנינו נוסחאות * בהם.

כל איש יש לו מדה.
 למאמר הקודם שהו
 כלומר מה שיש לרא
 חולשתם הם מתים.
 ככתוב הסמוך שלא
 (ט') ואנכי השמדתה
 לא שייך על הנפילי
 ענק המוקדם לומר
 חבלה - רש"י יומ
 הכתוב מן הנפילים
 וצריך לומר שמה;
 מאוד, אבל לאו דו
 העיקר, והמהרי"א
 הנמלים של א"י כן
 שבא"י והיינו הך:
 נפילים, ולשון רש"י

מדות עומדים
לג. ונהי וגו'
 כי

צד) מה ה

אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מְדוֹת: ל
וְשֵׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק
מִן־הַנְּפִילִים וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים וְכֵן

בגוה אנשין דמשחין: לג ותמן
 חזינא ית גברא בני ענק מן
 גברא והוינא בעיני נפשנא

לקמ בדיר

רש"י

אומות בלשון רבים עו"ה כי חוקים הם ממנו, אלא ודאי גם
 ממנו לשון יחיד נסתר הוא וקאי על יחידו של עולם,
 ונכון: (מז) דאל"כ מנא ידעי הלא דבר זה אי אפשר
 להבחין בהעברה בעלמא, וא"ת שידעו והכירו ממהות הארץ
 שרע הוא, הלא אמרו שטוב הוא ארץ זבת חלב ודבש גם
 אמרו שעו העם הרי שמגדלת גבורים, וא"ת ששקרו בזה,
 הלא ראינו שלא אמרו שקר בכל הענין רק שהפכו כל דבר,
 וטעמם, מן הסתם חששו שיהושע וכלב יכחשו אותם
 בפניהם, והראיה שלא אמרו יהושע וכלב על שום דבר ששקר
 הוא (מהרש"א), אלא ודאי שאמרו גם זנחנו לא ידענו
 מדוע אכל ראינו בעינינו שאוכלת יושביה (מ"ל: מח)

מתים^(ט) והקצ"ה עשה לטובה כדי לערדם באבלם
 ולא יתנו לב לאלו (עס): **אנשי מדות.** גדולים
 וגזורים ולריך לתת להם* (מדה^{טח}), כגון (ש"ה י"ז ד)
 גלית, גבהו שש אמות ורת, וכן (ש"ב כ"ה כ) איש מדון,
 איש מדה (דה"א י"א כ"ג): **(לג) הנפילים.** ענקים מצני
 שמחזאי (מדה ס"ה) ועוזאל (יומא ס"ז): שנפלו מן
 השמים^(ט) צימני דור חנוש: **וכן היינו בעיניהם.**
 שמענו אומרים זה לזה נמלים* (י) יש בכרמיתם
 כאלושים (סעי' עס): **ענק.** שמעניקים חמה^(יב) בקומתן
 (סועה ל"ד):

שינוי נוסחאות: בהם * חגבים יש בכרם.

כל איש יש לו מדה, אבל אם רואים איש גבוה יותר מן הרגיל נותנים בו מדה ומשערים מדתו (במ"ח), ואין זה סתירה
 למאמר הקודם שהארץ אוכלת יושביה, שפירוש דבריהם הוא עו"ה: סתם בני אדם אינם מאריכין ימים שם וכל אשר ראינו
 כלומר מה שיש לראות שם שהארץ מקיימת אותם ואינו מכלה היא רק אנשי מדות (אודה"ח), או יאמר עו"ה אל מאמר שמפני
 חולשתם הם מתים קודם זמנם שהלא כל העם הם אנשי מדות ואעפ"כ הארץ אוכלת אותם (רב"ת), ואין זה בני ענק שאמר
 בכתוב הסמוך שלא היו רק ד' אחימן ששי תלמי ואציהם והיו יושבים בחברון, אלא האמוריים בכלל, וכמו שנאמר (מיכה ב'
 ט') ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו, וכן מה שנאמר ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם
 לא שייך על הנפילים אלא על האמוריים, ולזה מפרש רבינו קודם וכן היינו בעיניהם המאוחר בכתוב ואח"כ מפרש חיצת
 ענק המוקדם לומר שלא שייך זה על ענק (נח"י): (מט) פ"י אבותיהם של אלו נפלו מן השמים בחטאם ונחשמו (מלאכי
 חזלה - רש"י יומא), ומפני זה קבלו שם נפילים גם בני צניהם, לזה הנפילים הראשון שבכתוב הוא שם ואח"כ אמר
 הכתוב מן הנפילים פ"י הם זרעם של אותם שנפלו (רא"ם): (ג) שאל"כ ישאלו אותם מנין אתם יודעים מחשבתם ודעתם,
 ולריך לומר שמה שאמר הכתוב "וכן" פירושו כמו שאנו ראינו אותנו קטנים מאוד אללל כמו כן הם ראו אותנו קטנים
 מאוד, אבל לאו דוקא ממש כן, שהמרגלים אמרו חגבים והם אמרו נמלים (ד"ד), ויש גורסים חגבים יש בכרם, והוא
 העיקר, והמהרי"א ז"ל כתב בשם מהר"ר אהרן הקדוש דכל גידולי ארץ ישראל וכן הרמשים היו גדולים מבחוץ לארץ, והיו
 הנמלים של א"י כחגבים שצח"ל, לזה המרגלים דימו את עצמם כחגבים שצח"ל לגבי בני אדם ואמוריים דימו אותם כנמלים
 שצח"י והיינו הך: (נא) ר"ל שם תואר הוא להם, אבל שם העצם כבר אמרנו שהיה שמחזאי ועוזאל ואח"כ קבלו שם
 נפילים, ולשון רש"י בגמ' מרוב גובה קומתן דומין כאלו לוארס נוקב ועונק בנקב שהחמה יולאה בה עכ"ל, פ"י דומה
 שראשם למעלה מן החמה והחמה היא כענק על לואריהם:

אור החיים

מדות עומדים חוצה לה לכל תאכל אותם הארץ: אינם דומים להם^(ט), והראיה כי התפלחו בהם
 לג. ונדהי וגו' וכן היינו בעיניהם. הודיעו בזה שהם כחגבים לצד הפלאת מיעוט גופם, הא למדת
 כי אפילו שאר האנשים הרגילים שם שאותם הרגילים עממם אינם צדמיון זה:

אור בדיר

(צד) מה הוסיפו בזה העיקר שהם קטנים בערך האנשים ההם, ודי לומר ונהי בעינינו כחגבים. (צה) למרגלים.

לא ונבריא די
 יו קא ניכול
 ו ארי תקוף
 יקו שום ביש
 יתה לות בני
 גא די עברנא
 ורעא מקמקא
 קא די חזינא

למות ועלו שם
 זיקה, וכן חכ"י
 ר (עמוס ו' י) כן
 ו אנשים אומר
 ממונו. כביכול
 (לכ) אכלת
 לאנוס קוצרי

ה די לומר ירשו
 י"ל, א"כ זו היא
 על לשון: (מו)
 בים אנתו אללל,
 העם, ולמה כפלו
 חום (מ"ל), עוד
 גשה לנו החוקים
 שדיוקס ז"ל הוא
 לכות גם את הז'

יו יכולין לירש
 שביה וגו'^(צ):
 אף על פי כן
 ירלה בדקדוק
 זו בחוכה הם
 ל שאינם אנשי

לא אמרו כן, אלא
 הוא ממנו והארץ

השם יתברך (במדבר יג, ב) 'שלה לך' לדעתך (סוטה לד ב), כי כוונתך טובה ככוונתי כדפירשתי (אות ה). והו' 'על פי ה' (במדבר יג, ג) ברשותו (רש"י שם), אבל לא תשלח לדעתם. ומשה הבין בקצת הרמוז, ואף על גב דאיהו לא חזי מוליה קא חזי, על כן התחיל לדקדק בשמא. והו' שאמר אחר כך (שם שם, טו) 'אלה שמות האנשים', ובמסכת סוטה פרק ואלו נאמרין (לד ב) אמר רבי יצחק, דבר זה מסורת בידינו [מאבותינו] מרגלים על שם מעשיהם (נקראים) [נקראו], ואנו לא עלתה בידינו אלא אחד 'סתור בן מיכאל', 'סתור' שפותר מעשיו של הקדוש ברוך הוא, 'מיכאל' שעשה עצמו כך. אמר ר' יוחנן כו'. והתחיל משה לשוטט במחשבתו, אולי כך הוא מחשבת המרגלים כדלעיל כאשר היה באמת. על כן כשראה שמותם פגומים 'ויקרא משה' כו' (במדבר יג, טו) 'יה' 'ישיעך' (סוטה שם; במדבר רבה פט"ו ס"ט), רצה לומר, אל תפן לעצת המרגלים באם יהיה בהם עצת חמאין, והזכיר שם 'יה', כי במלחמת עמלק כתיב (שמות יג, טו) 'כי יד על כס י"ה', ושם נרמז לו כיבוש הארץ, על כן אמר לו 'יה' 'ישיעך' ואתה אל תרשע. לכך 'יהיה כלב' (במדבר יג, ל) ולא 'יהושע', כי ירא לומר 'עלה נעלה' שלא יבינו על עצמו אומר.

והמרגלים התחילו בחכמה, כלומר, בערמה, והזכירו את עמלק, לרמוז על 'שים באוני יהושע' המוזכר שם וכדפרישית, כלומר, עדיין לא העת שנכנס לארץ עד שמת משה ויהושע יכניס. וגם כי מעשה עמלק מזכיר חמא של ישראל שהיה גדול במאד. כמו שאמרו (שמות יג, י) 'היש ה' בקרבנו אם אין', ומסיבה זו 'ויבא עמלק' (שם שם, ח) כמו שכתב רש"י בפרשת בשלח (שם). ורמזותם היה כי ישראל אינם זוכים עתה כי הם ברשעה. ועל הכנעניים אמרו כי הם 'אנשי מדות' (במדבר יג, לב), רצה לומר, בעלי מדות טובות כמו שנפרש. והנה כיבוש הארץ היא שכתוב (דברים ט, ח) 'לא בצדקתך [וגו'] כי (אם) ברשעת הגוים' וזה לא נתקיים ועדיין לא שלם עון האמורי. וזה רמז 'וגם ילידי הענק ראינו שם' (במדבר יג, כח), כמו שפירשו אחר כך כי הם מבני הנפילים שנפלו מהשמים, ועדיין הם קיימים, ומסתמא הם בעלי מדות טובות, כי לחלוחית הרוחניות שבשמים עדיין בהם, חלק המלאכיים (ם) שהיה בהם. ועל זה אמרו (שם שם, לב) 'ארץ אכלת יושביה', רצה לומר, אינה קולטת הרעים כי תקיאים הארץ, מאחר שהיא מושגחת, ואלו קיימים כי הם אנשי מדות טובות. והא ראיה שלא פגעה מדת דינם בנו בראותם אותנו, אף כי היינו בעיניהם כחגבים. הרי עשו כמה תחבולות שישארו ישראל במדבר, רמזו צדקת הגוים, ורמזו רשעת ישראל בהזכרת עמלק.

יב. ורמזו שכיבוש ארץ ישראל מוכן ליהושע, ומאחר שאין

לעשות שהיו לישראל, וכשלא סיפק ההמצאה ראשונה או הוציאו דיבה בפרהסיא. ומעמם היה, כי הבינו למה לא נשלחו הנשיאים הראשונים נחשון וחבריו, אלא ודאי גדולתם שמורה להיות בארץ ישראל, ובודאי כך היה אם לא נגזרה מיתה. וחשבו המרגלים, כל זמן שישאל בחוץ לארץ ישארו הם בנשיאות, דכיון שעלו לא ידרו. ואפשר שזהו ענין במה שאמרו (רש"י במדבר יג, ג) כשרים [היו] באותה שעה, רצה לומר, בחוץ לארץ ראויים מנהיגים. ואחר כותבי זה מצאתי כן בזהר (ח"ג דף קנ"ח ע"א) וזה לשונו: (מאי מעמא) אמאי נמלי עימא דא, אלא אמרו אי ייעלו ישראל [לארעא] נתעבר אנן מלמהו רישין, וימני משה רישין אחרנין, דהא אנן זכינן במדברא למהו [רישין], אבל בארעא לא נוכי כו'. עכ"ל. גם הכוונה במה שאמרו כשרים [היו] באותה שעה, שעדיין לא היה עולה בדעתם להוציא דיבת שקר, רק היו מקווים שלא יהיה נכון לעלות ולירש דרך הטבע. אך על דרך (אבות פ"ד מ"ב) עבירה גוררת עבירה באו אחר כך להוצאת דיבה. על כן כתיב בהו (דברים א, כד) לשון 'וירגלו', לשון 'לא רגל על לשנ' (תהלים טו, ג). ומה שאמרו (סוטה לה א) מקיש הליכתן לכיאתן לחמא, לא שעלה אז על מחשבתן להוצאת דיבה רעה, כי נקיים וכשרים היו אז מזה, רק שהחמא היה מוכן בכח, מאחר שהתחילו לחמא לעשות המשכה בשביל כבודם. והו' המכשול שנותן לפנייהם כענין שפירשתי לקמן בפרשת בלק (אות י) במה שאמרו (רש"י במדבר כב, ט) להטעותו בא עינין שם. וכענין שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קה ב) כך דרכו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה. ואף שבעשיה הראשונה לא עלה במחשבתו עבודה זרה וכשר הוא מזה, מכל מקום נחשב כאילו כך מאחר שבא לידי כך על ידי כך. כן המרגלים באו לידי כך, ולכסוף 'וירגלו' הוציאו דיבה כדפרישית 'לא רגל'.

יא. וזה דמצינו גם במרגלים לשון 'לתור', והו' לרע, כי הלכו לתור אחר לבם ואחר עינם, דהיינו גבה עינים ורחב לבב, כי זה היה כוונתם. והנה התחילו להרהר בעבירה זו לחשוב על כבודם, והרהרו מתוך קדושה, והו' גם כן רמז באותה שעה כשרים היו. וזה כי סימן מילתא בפיהם היה, שנשלח יהושע אשר לא ימוש מתוך האוהל, וחשבו שליחתו היתה לדרוך את הארץ, להיות לסימן כי הוא יכבוש את הארץ. וכמו שעשה הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו שנאמר (בראשית יב, א) 'לך לך' וגו', צא וכבוש הדרך לבניך, כדאיתא במדרש (בראשית רבה פ"מ ס"ו). והרהור זה היה משנתנבאו אלדד ומורד משה מת יהושע מכניסם לארץ (סנהדרין יז א; ספרי, בהעלותך צ"ה), ועל כן נסמך פרשת 'שלה לך' לפרשת 'בהעלתך'. וקיצר בתקדמת סיפור שאמרו ישראל 'נשלחה' כאשר בא בארוכה במשנה תורה (דברים א, כב), אלא

נצין ונסני זי גוג למאיו צין
 חינון ין רמג
 כוך ז

שְׁטִמִּים הֵנִיחַ לְאָרֶץ בִּיד: גַּבְרָגְלִים
 תִּרְמַסְנָה עֲטַרְת גַּאוֹת שְׁכוּרֵי אַפְרַיִם:
 וְהִיתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִפְאֲרָתוֹ אֲשֶׁר
 עַל־רֹאשׁ גַּיָּא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה בְּטָרִם קִיץ
 אֲשֶׁר יִרְאֶה הִרְאָה אוֹתָהּ בְּעוֹדָה בְּכַפּוֹ
 יִבְלַעְנָה: ס דֵּה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִהְיֶה →

וַיִּגְלוּנוֹן מֵאַרְעֵהוּן לְאַרְעָא
 אוֹחְרֵי בְּחוֹבֵיָא דִּי
 בִּידֵיהוֹן: גַּבְרָגְלִין יִתְדַשׁ
 כְּתָרָא דְגִּוּוֹתָנָא טַפְּשָׂא
 רַבָּא דִּישְׂרָאֵל: דִּוְיֵהוּ
 קִיץ מְצַנְפָּתָא
 לְרִשְׁעֵיָא דְבֵית מְקַדְשָׂא
 תוֹשִׁבְתֵיהוּ דִּי עַל רִישׁ
 חִילָא שְׁמִינָא כְּבִכּוּרָא

עד לא קנטא דאם יחזו דחזו יתה פאלו היא בידיה יבלענה: הפעדנא ההיא יהי רש"י

עליה וזלעה צעודה כפפו, כן ושקוד ה' על הכעה וציאלה עלינו (דניאל ט ד): (ה) ביום ההוא. כהמס הפושעים: יהיה ה' צבאות לעטרת צבי. ללדיקיס הנשאלים זה:

הניח לארץ ביד. יניחהו על אלמס צידו המזקה, ויפיל הנובלות מן המאנים: (ד) כביכורה בטרם קיץ. כבישולה של מאנת יץ נוכל: בטרם קיץ. עם ציסול שאר המאנים, אשר ממוך שהיא זכורה, קופץ

מצודת דוד

מצודת ציון

שוטפים. אשר המה שוטפים בחזקה: הניח לארץ ביד. זה הרוח יניח עטרת גאונם לארץ בתזקת היד ובכח רב: (ג) ברגלים תרמסנה. ברגלי האויב תרמסנה עטרת הגאווה של שכורי אפרים, רוצה לומר האויב ישפיל גאותם: (ד) והיתה וגו'. הדר תפארתו הדומה לציצת הנובל, אשר היא לעטרה על ראש גיא שמנים: כביכורה. חוזר על והיתה האמור בתחלת המקרא, לומר עטרת הגאווה תהיה שנתכברה בטרם יהיה הקיץ, והוא עת בשול התאנים כולם: אשר יראה וגו'. אשר מיד כשיראה אותה הרואה יבלענה מיד, כשהיא עדיין תלויה על הענף, ואינו ממתין עד שיתלוש, ואמר שכן ימהר האויב להשפיל גאותם: (ה) ביום ההוא. ביום מפלת מלכות אפרים:

שוטפים. נמשכים והולכים במרוצה: הניח. כמו יניח, עבר במקום עתיד: ביד. רוצה לומר בכח, על שם שהכח הוא ביד: (ג) תרמסנה. ענין דריכה: (ד) ציצת. מלשון ציץ: כביכורה. מלשון בכור. ורוצה לומר הנגמר והנתבשל ראשון. וכן בכורי ענבים (נמדני י ג): קיץ. הוא זמן בישול התאנים. וכן והלחם והקיץ (ש"ב טו ט): ככפו. ענינו ענף. כמו וכפתו לא רעננה (איוב טו לט):

רד"ק

נקבה, אמר והיתה ואמר נוכל: עוד דימה ציץ תפארתם לבכורה בטרם קיץ, ואמר כביכורה בטרם קיץ. כלומר התאנה הבכורה בטרם שיצאו פירות הקיץ, כלומר הבכורה שתבוא בתחילה, בני אדם קופצין עליה לקחתה, והרואה אותה בתחילה לוקח אותה: בעודה בכפו יבלענה. כלומר בזמן שתהיה בכפו תיכף יבלענה, מרוב חמדתו אותה, כן יהיה עושר אפרים וטובה, יבלעם האויב במהרה: כביכורה. מפיך ה"א, ואינה לכינוי רק היא לתפארת הקריאה, וכמוהו ותעלומה יוציא אור (איוב כה יא), וגולה על ראשה (זכריה ד ב). ואדוני אבי ז"ל פירש בכפו, ענף, כמו וכפתו לא רעננה (איוב טו לב), כלומר כשיראה אותה בענף יבלענה מרוב תאוותו לה: (ה) ביום ההוא. שיגלו עשרת השכטים כמו שאמר, באותו עת יהיה ה' צבאות

החזק והאמיץ: הניח לארץ. כמו יניח, עבר במקום עתיד, וכמוהו רבים. אמר שזה היום החזק, יניח עטרת גאותם לארץ: ביד. כלומר בחזקה: (ג) ברגלים תרמסנה. ולא די שיניח עטרת גאונם לארץ, אלא שירמסנה ברגלים לאחר שתפול לארץ, וזה כולו משל לרוב שפלותם. ואמר תרמסנה לשון רבות ואמר עטרת יחידה, אמר עטרת דרך כלל, ואמר תרמסנה דרך פרט על כל עטרותיהם, רוצה לומר כל הדברים שהם מתגאים בהם, וכן כי תקראנה מלחמה (שמות א ט): (ד) והיתה ציצת. נזכר בלשון זכר ציץ ובלשון נקבה ציצת, וכן נץ ונצה. וציצת אינו סמוך, אלא התי"ו תבוא במקומות רבים במקום ה"א, כמו עגלת שלשיה (לעיל טו ה), אל תתני פוגת לך (איכה ב יח) והדומים להם, כמו שכתבנו בספר מכלול. ולפי שזכר הציץ בלשון זכר ובלשון

מדרשי חז"ל

האובדים וגו'. (מכות כד). (ה) ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי וגו'. עתיד

נביאים ובטלום וכו'. משה אמר ואבדתם בגויים, בא ישעיהו ואמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו

זי
 ויניח
 דבית
 יתה
 שמינא
 א מוחן
 יתו מן
 עממיא
 מר. ויש
 התפארת
 ת ראשי
 שמנים
 (לעיל טו)
 יין, כך
 וס ו ו
 ו ואמין
 לא יכול
 קלל ז ט:
 למוני כל
 חזק רב.
 זכ"ף של
 וב. ענין
 חזקים
 רם ברד
 לארץ,
 וקרא
 השמן
 מליאה
 (ב) הנה
 עליהם
 קטב.
 צר, הוא
 המשילו
 יעבור
 זה היום
 פר גדול
 ארבעה

צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלַצְפִּירַת תְּפָאֲרָה
 לְשֵׁאֵר עַמּוֹ: וּוְלָרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל-
 הַמִּשְׁפָּט וְלַגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מַלְחָמָה
 שְׁעָרָה: לֹא זֶגְמֵ-אֱלֹהִים בֵּינָם שָׁגוּ וּבִשְׂכָר תָּעוּ
 וְלִמְתָן נִצְחָנָא לְדַנְפָקִין בְּקֶרְבָּא לְאַתְבוּתָהוֹן בְּשֵׁלֶם לְבַתְיָהוֹן: וְזֶאֱרָא אֱלֹהִין בְּחִמְרָא רָוּוּ

מְשִׁיחָא דִּי צְבָאוֹת
 לְכַלְיָא דְחִדְוָא וְלִקְבָר
 דְתוֹשְׁבָחָא לְשֵׁאֲרָא
 דְעַמִּיה: וְלְמִימְרֵי קְשׁוּמָה
 דְדִין לְדִיתְבִּין בְּבֵית
 דִּינָא לְמִדָּן דִּין דְקְשׁוּמָה
 וְזֶאֱרָא אֱלֹהִין בְּחִמְרָא רָוּוּ

וּבַעֲתִיקָא אִם
 כְּהֵנָּא וְסָפֵר רָו
 עֲתִיק אִם תְּלַעְמוּ
 חִמְרֵי טְעוּ מִן
 אַחַפְנִיאוּ בְּתַר
 בְּסוּם טְעוּ דִינְהָא:
 כָּל פְּתוּרִיהוֹן מְלָן
 אֲוִרְתָא וּמִן אַתְפָּ

רש"י

(1) וְלָרוּחַ מִשְׁפָּט. יהיה הקצ"ה להורות משפט: לַיּוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט וְלַגְבוּרָה. יהיה לאותן שהם משיגי מלחמה, מלחמתה של תורה: (2) זֶגְמֵ אֱלֹהִים.

יושגי משפט ומשיגי מלחמה שזדור הזה, כלומר טונים ומטונים שנהן, ציין שגו, כי עתה אין טון צס: שגו ברואה. הלעיגו דדנני הנציאים. ויונתן

מצודת דוד

לַעֲטֶרֶת צְבִי. רוצה לומר יתלו הכבוד בגאון ה': וְלַצְפִּירַת תְּפָאֲרָה. ככל הדבר במלות שונות: לְשֵׁאֵר עַמּוֹ. הם יהודה ובנימין: (1) וְלָרוּחַ מִשְׁפָּט. האל יהיה לרוח משפט למי שיושב על המשפט, רוצה לומר יחונן דעה לחזקיהו לעשות משפט אמת: וְלַגְבוּרָה. הוא יהיה לגבורה לבני יהודה אשר שבו ממקום המלחמה להכנס אל שער העיר להשגב שמה, רוצה לומר לא יצטרכו לגבורת מלחמה, כי האל ילחם להם ויכה את האויב: (2) זֶגְמֵ אֱלֹהִים. גם יהודה ובנימין בעבור שכרות היין שגו בדעתם, ובעבור השכר תעו מדרך הישר:

מצודת ציון

(ה) וְלַצְפִּירַת. כן יקרא העטרה או המצנפת המסבב את הראש, כי צפירה היא ענין סבוב, ובמשנה (כלים טו ג) הקופה משיעשה שתי צפירות לרוחב שלה, ורוצה לומר הסבוב שעושים לקופה: (1) וְלָרוּחַ. ענין התעוררות. וכן ותהי על יפתח רוח ה' (שופטים י"א ט): (2) שָׁגוּ. מלשון שגגה ומשגה: וּבִשְׂכָר. יין ישן: תָּעוּ. מי שהוא מבובל בדעתו ואינו יודע מה לעשות נקרא תועה, והושאל מהתועה בדרך שאינו יודע להיכן ילך:

תרגם נמאכל מעדני פליליה. הכשילו המ (נחום ג יא), לפוקה

נבלעו. ענין השחתה. פקו. ענין הכשלה. פליליה. ענין משפט. קיא. הוא המאכל ד כמו וצואה, והיא צואת ולהורות נו

הנראה: פקו פליליה. עליהם: קיא צואה. ה פנוי ונקי מאלה: (ט)

רד"ק

לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו, והם יהודה ובנימין שנשארו, ומלך עליהם חזקיהו שעשה הישר בעיני ה', ובשנת שש לחזקיה גלו השבטים. ואמר לעטרת צבי, היפך לעטרת גאות שאמר על השבטים. וכפל הענין ואמר לצפירת תפארה לחזק הענין, כי עטרה וצפירה אחד וצבי ותפארה אחד, ומנהג המקרא הוא לכפול הענין במלות שונות לחזק הענין. וצפירה הוא ענין סבוב, לפיכך נקראה העטרה או מצנפת הראש צפירה, לפי שהיא סביב הראש. ובמשנה (כלים טו ג) הקופה משיעשה בה שתי צפירות, והם מה שעושים מן הגומא סביב הקופה. ואמר שהאל יהיה להם לכבוד ולתפארת בימי חזקיהו: (1) וְלָרוּחַ מִשְׁפָּט. ויהיה האל לרוח משפט למי שיהיה יושב על המשפט, והוא חזקיהו, שיהיה מלך ויושב על כסא מלכות לעשות משפט. ואמר כי האל יהיה לו לרוח משפט, כלומר שהאל יתן לו דעת ובינה לעשות משפט אמת. ואמר

רוח כמו שאמר (לעיל יא ב) ונתח עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה, כי החכמה והבינה מחלקי הרוח שהיא הנשמה: וְלַגְבוּרָה. שיהיה להם האל לגבורה, וכן יהיה להם לשלום במחנה אשור בעבורם, ולא הוצרכו לגבורת אדם, כי האל יהיה להם לגבורה. וכן כשנלחמו באויביהם והשיבו מלחמה להם עד שער עריהם הבצורות, האל היה להם לגבורה ובגבורתו נצחו אויביהם, כמו שכתוב (מ"ב יח ח) הוא הכה את פלשתים עד עזה ואת גבוליה ממגדל נוצרים עד עיר מבצר. ויונתן תרגם שני הפסוקים כן בעדנא ההיא יהא וגו', וכן רבותינו ז"ל (מגילה טו): פירשו הענין הזה בימי המשיח לעתיד, ואמרו לעושים צביונו של הקב"ה, ולצפירת תפארה למצפין תפארתו: (2) זֶגְמֵ אֱלֹהִים. אלה אומר על יהודה ובנימין, אמר כמו שאמר על השבטים שכורי אפרים הלומי יין, כן אמר על יהודה ובנימין כי אפילו הם ביין שגו ובשכר תעו. וזה היה

בימי אחז, וכן היו אל שעתיד למלוך מלך עי והוא חזקיהו: כהן ונ להורות התורה, הם העולם. ונביא אינו או נביאי השקר שהיו ב ומתירים להם התענוג, אל תיראו, עשו מה ע רוצה לומר תלמיד: שתיית היין, ותעו כ השכר: שגו ברואה ומלקוש. ופירוש שגו ולא הלכו בה. וא"א לעין הם שגו בו: פקו (נחום ב יא) שפירושו נ

כי כל שחנות מן שאכלו על שולחן

מדרשי חז"ל

שנושאים ונותנים במלחמתה של תורה, "שערה" אלו ת"ח שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. אמרה מידת הדין לפני הקב"ה, רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו, אמר לה וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו וגו' פקו פליליה, ואין פוקה אלא גיהנם, שנא' לא תהיה זאת לך לפוקה, ואין פליליה אלא דינים שנא' ונתן בפלילים. (מגילה טו):

הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, שנא' ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי וגו', מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה, לעושים צביונו ולמצפין תפארתו. יכול לכל, ת"ל לשאר עמו, למי שמשים עצמו כשירים. "ולרוח משפט" זה הדין את יצרו, "וליושב על המשפט" זה הדין דין אמת לאמתו. "ולגבורה" זה המתגבר על יצרו. "משיכי מלחמה"

י ואתה שנתת מוסר ותשליך דברי אחרים:
 יה אסרתי גנב ותריץ עמו ועם מנאפים
 חלקך: יט פיד שלחת ברעה ולשונך
 תצמיד מרמה: כ תישב באחיד תדבר בבן
 אמך תתן דפי: אלא עשית והחרשתי

י ואת סניתא מכסנותא
 דחפמיא וטלקתא
 פתגמי בתרך: יח אין
 חמיתא גנבא ורהיטתא
 בתרוי ועם גיפי שויתא
 חולקך: יט פפך שלחתא
 למשתעי לישנא בישא
 ולישנך מדבקא למלא

נבלא: כ תתיב באחד תמליל פדכותא בבר אמך תשוני דפיא: כא אלן עוברין בישין

רש"י

(יח) ותריץ עמו. נתנתי ללכת עמו: (יט) תצמיד
 מרמה. תרגיל אלנך רמיה לדבר רעה. תצמיד,
 אגוסטוא"ש נלע"ז, כמו נמיד פתיל (נמדנר יט טו):
 (כ) תשב. נמוטז לניס: בבן אמך. שאין לך דין
 וריצ עמו, שאינו יורש עמך: דופי. דבר גנאי
 לדמותו, לשון יהדפנו (נמדנר לה כ):

מצודת דוד

את דברי התורה הנתונה בברית, תשא לבד על פיך
 לדבר בהם מן השפה ולחוץ, ובלא לב תדבר:
 (יז) ואתה. הלא בלב אתה שונא המוסר, והשלכת
 דברי אחרי גוך כדרך שמשליך האדם דבר אשר לא
 יחפץ לראותו: (יח) ותריץ עמו. להתחבר אליו: חלקך.
 בעיני ה': תצמיד. תחבר עם המרמה, כי לא נפרדה המרמה מלשונך: (כ) תשב. כאשר תשב בין אנשים תדבר
 דופי אף באחיד, ואפילו בכך אמך שהוא ודאי אחיך: (כא) והחרשתי. מלהפרע לך על כל אלה, ולזה תדמה

אבן עזרא

שומרם: (יז) ואתה. המוסר שיסרתיך להיטיבך:
 (יח) אם, ותריץ. כמו רצוא ושוב, ויהיו שנים שרשים,
 או מלשון רצון ותרצה להתחבר עמו: (יט) פיד. לדבר

רד"ק

(יז) מוסר. הוא המצות שבין אדם לחבירו: דברי. הרי
 שאר מצות: (יח) ותריץ. כמו ותרצה, ענין רצון. כלומר
 רציתה להיות ידך עמו: (יט) ברעה. לדבר רעות על
 בני אדם. ואמר שלחת כאלו התרה אותו מלדבר
 רעות. גם זה מהעבירות שבסתר שמדבר בכיתו רע
 מבני אדם או מאדם אחר בסתר: תצמיד מרמה.

מדרשי חז"ל

לספר חוקי, אמר לו הקב"ה לדואג הרשע מה לך לספר
 חוקי, כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לשון
 הרע מה אתה דורש בהם. ותשא בריתי עלי פיד, אמר ר'
 אמי: אין תורתו של דואג אלא משפה ולחוץ. (סנהדרין
 קו):

(כ) תשב באחיד תדבר וגו'. תנו רבנן: והנפש אשר
 תעשה ביד רמה זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש
 בהגדות של דופי, אמר וכי לא היה לו למשה לכתוב
 אלא ואחות ליטן תמנע, ותמנע היתה פלגש לאליפז, וילך
 ראובן בימי קציר חיטים וימצא דודאים בשדה. יצאה בת
 קול ואמרה לו, תשב באחיד תדבר בכך אמך תתן דופי,

(כא) והחרשתי. מלהפרע לך על כל אלה, ולזה תדמה

מצודת ציון

(יח) ותריץ. מלשון ריצה ורדיפה: (יט) תצמיד. ענין חבור.
 כמו צמיד פתיל (נמדנר יט טו): (כ) דופי. דבר גנות:
 (כא) והחרשתי. ושקתי:

בחרת חלקך ללכת עם מנאפים: (יט) ברעה. לדבר הרע
 כהן צמיד פתיל (נמדנר יט טו): (כ) תשב. כאשר תשב בין אנשים תדבר
 דופי אף באחיד, ואפילו בכך אמך שהוא ודאי אחיך: (כא) והחרשתי. מלהפרע לך על כל אלה, ולזה תדמה

מה שהוא רע לאחר: תצמיד. חבר דברי רמיה:
 (כ) תשב. במושב לצים. והנה שלחת ברעה במי
 שאינם קרובים לך: (כא) אלה. טעם והחרשתי בעבור

דברי מרמה. ופירוש תצמיד, שתחבר דבריך עם דברי
 האדם האחר שמדבר רע כמוך: (כ) תשב. במושב
 הלצים לדבר באחיד והוא בן אביך וכן בן אמך. אף
 על פי שאין בינך ובינו דבר כי אין ירושתם אחת:
 ודופי. הוא ענין חירוף וגידוף: (כא) אלה עשית. ולפי
 שאני החרשתי שלא השיבותי לך גמול מעשיך

אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך
 ואערכה לעיניך. (סנהדרין צט:).

(כא) אלה עשית והחרשתי. אמר רב שמואל בר רב
 יצחק: אלה אלהיך שעשו ישראל במדבר החרשתי לכם,
 למה לפי שמשא מפיים עלי ואומר לי סלח נא ושמעתי
 לו. דמית היות אהיה כמוך, דמיתם צורה ליוצרה ואת
 הנטיעה לנוטעה. (כ"ר צו).

אמר רבי אבא כהן ברדלא: אוי לנו מיום הדין אוי לנו
 מיום התוכחה. בלעם חכם של אומות היה ולא היה יכול
 לעמוד בתוכחתו של אתונן, ויוסף קטן של שבטים היה
 ולא יכלו אחיו לעמוד בתוכחתו, כשיבוא הקב"ה לדין עם

עבדתא ואורכית דתתוב
 חשבכתא למתווי עד
 עלמין שלים אמרת
 בלבבך אהווי תקיף
 היכפך אוכחינד בעלמא
 הדין ואסדר דין גיהנם
 בעלמא דאתי קדמך:
 כב אתפוננו כדון דא רש"י
 יצרא בישא היך קרפן ו

(כא) דמית. סנור אתה של
 נמעשין הרעים. (ויט מפרנ
 מצודת צ
 דמית. מלשון דמיו ומחשבה:
 ואערכה. ענין סידור: (כב) נא.
 שימה:

הבא: פן אטרופ. לענוש בעול
 תודה. הזוכה קרבן ומתודה עי
 יעשה מעשיו בדרך מקרה והז

שאני ארך אפים וכאילו החרו
 יודע הנסתרות כמוך, על כן א
 לעיניך כמו ערכה לפני. והטעו
 מה שדברה בסתר. ויאמר רבי
 שמר שמרתי או שמור אשנ
 שמור כי אם בקמץ גדול, וכך
 מה יעשה במלת היות אהיו
 זולתה: (כב) בינו, שכחי אלה

הרעים: דמית. חשבת שאה
 הנסתרות. עתה אוכיחך ואע
 שעשית שתדע כי אני ידעו
 שהארכתי לך העונש, עתה יו
 ויהיו ידועים מי הם הטובים וי
 בו פירוש אחר מפי זקן א'
 והחרשתי אלה הרעות הארכת
 שדמית וחשבת שאהיה גוף

בריותיו על אחת כמה וכמה, ו
 לעיניך. (ילקו
 (כג) זוכה תודה וגו'. ולמה תי
 שאחר שבאה עבודה באה ח
 יכברנני. (מגילו

מולתו מרג מפואר

דְּמִית הַיּוֹת־אֱהִיָּה כְּמוֹךְ אוֹכִיחַךְ וְאֶעְרַכְהָ
 לְעֵינֶיךָ; כִּי בִּינֹנֵינָא זֹאת שְׂכַחִי אֱלֹהֵי פֶן
 אֶטְרוֹף וְאִין מְצִיל: כִּי זִבַּח תּוֹדָה יִכְבְּדֵנִי
 וְשֵׁם דְּרָךְ אֶרְאֶנּוּ בִישַׁע אֱלֹהִים: פ

עֲבַדְתָּא וְאוֹרְכִית דְּתַתּוֹב
 חֲשַׁבְתָּא לְמַהוּי עַד
 עֲלָמִין שְׁלִים אִמְרַת
 בְּלִבְכֶךָ אֶהְיֵי תִקְוָה
 הִיכְמַךְ אוֹכִיחֵךְ בְּעֲלָמָא
 הַדִּין וְאַסְדֵךְ דִּין גִּיהֵנָם
 בְּעֲלָמָא דְאַתִּי קְדָמְךָ:

כִּי אֶתְבִּוּנֵנוּ כְּדוֹן דָּא רִשְׁעִיָּא דְשִׁלּוֹן אֱלֹהָא דְלָמָא אֶתְבַּר תּוֹקֶפְכוֹן וְלִית מְשׁוֹיב: כִּי דְדַבַּח
 וְצָרָא בִישַׁא הֵיךְ קֶרְבֵן תּוֹדָתָא יִתְחַשֵּׁב לִיה וּמוֹקִיר לִי וְדִי יַעֲדִי אוֹרְחָא בִישַׁא אַחְמִי לִיה
 רש"י

(כא) דמית. סגור חמה שיהיה כמוך להסתלות
 צממטיך הרעים. (ויש מפרשים, דמית כי איני
 יודע הנסמרות): (כג) זובח תודה. המציא לי זמ
 של משונה והולאה על עוונותי, הוא יכבדני: ושם

מצודת דוד

ותחשוב אשר אני כמוך לאהוב את הרע: אוכיחך.
 אבל דע אשר אתוכח עמך ואערוך לפניך את מעשיך,
 ועל כולם תקבל גמול בעולם הבא: (כב) בינו נא
 זאת. את אשר כל מעשי האדם שמורים הם לעולם
 הבא: פן אטרוף. לענוש בעולם הבא, ואז אין דבר להציל עצמו בו, כי אפילו התשובה לא תועיל אז: זובח
 תודה. הזובח קרבן ומתודה עליו ושב מעון הוא מכבד אותי בזה: ושם דרך. המשים דרכו, רוצה לומר לא
 יעשה מעשיו בדרך מקרה והזדמנות, אבל ישים עיניו ולבו על דרכו להבין הטובה היא אם רעה: בישע

אבן עזרא

ומוציא דבה. ודימה הרעה שתבא עליהם לטרף
 האריה שאין מציל מידו, כי הרועה יוכל להציל
 מהדוב או מהזאב. או אטרוף טרפה שאין מציל
 מידו, כי הרועה יוכל להציל מהדוב ולא כמו
 שינצל מפי האריה: (כג) זבח. זה הוא יכבדני: ושם
 דרך. מי התברר לו הדרך הישר, כמו וישימו
 וישכילו (ישעיה מא כ). והנה טעם ישימו כמו
 ישכילו, וכי"ת בישע אלהים כמו ואראה בישועתי

רד"ק

ואערכה לעיניך כי זו גדולה שברעות: (כב) בינו.
 התוכחה, ושובו ממעשיכם הרעים אתם ששכחתם האל:
 פן אטרוף ואין מציל. כי לא אאריך אפי עוד כי בא
 יום המשפט: (כג) זבח. מי שיעשה זבח עם תודה,
 כלומר עם התודות מעשיו הרעים וישוב מהם הוא
 יכבדני, שהוא חרד למצותי: ושם דרך. וכל שכן מי
 שישים דרכו, כלומר שיתקן דרכו ולבו לטוב ולא
 יצטרך לזכות: אראנו בישע אלהים. לפי שבזמן

מדרשי חז"ל

ושם דרך אראנו בישע אלהים. אמר ר' יהושע בן לוי:
 כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתה של ירושלים.
 שנאמר: ושם דרך אל תיקרי ושם אלא ושם דרך אראנו
 בישע אלהים. (מ"ק ה.).
 אמר רבי יהושע בן לוי: כל הזובח את יצרו ומתודה עליו

מצודת ציון

דמית. מלשון דמיון ומחשבה: אוכיחך. מלשון ויכוח:
 ואערכה. ענין סידור: (כב) נא. עתה: (כג) ושם. מלשון
 שימה:

שאני ארך אפים וכאלו החרשתי: דמית. כי איני
 יודע הנסמרות כמוך, על כן אחריי אוכיחך ואערכה
 לעיניך כמו ערכה לפני. והטעם כי בן אמן לא ידע
 מה שדברה בסתר. ויאמר רבי משה לא יתכן לומר
 שמר שמרתי או שמור אשמרה בשוא תחת שין
 שמור כי אם בקמץ גדול, וככה עשות אעשה, והנה
 מה יעשה במלת היות אהיה כמוך, ואין אחרת
 זולתה: (כב) בינו, שכחי אלוה. הם הגנבים והמנאפים

הרעים: דמית. חשבת שאהיה כמוך שלא אדע
 הנסמרות. עתה אוכיחך ואערכה לעיניך כל מה
 שעשית שתדע כי אני ידעתי הכל, ואף על פי
 שהארכת לך העונש, עתה יבא העת לבער הרעים
 ויהיו ידועים מי הם הטובים ומי הם הרעים. ושמעתי
 בו פירוש אחר מפי זקן אחד, אמר אלה עשית
 והחרשתי אלה הרעות הארכת לך עליהם, אבל מה
 שדמית וחשבת שאהיה גוף כמוך, על זה אוכיחך

בריותיו על אחת כמה וכמה, שנאמר: אוכיחך ואערכך
 לעיניך. (ילקו"ש).
 (כג) זובח תודה וגו'. ולמה תקנו הוראה אחר עבודה,
 שאחר שבאה עבודה באה תודה שנאמר: זובח תודה
 יכבדני. (מגילה יח.).

וא מכסנוותא
 וטלקתא
 נרף: יה אין
 א ורהיטתא
 גינפי שויתא
 שלחתיא
 ישנא בישא
 נקא למללא
 נוכדיו בישין

שאלן לך דין
 דבר גנאי
 ל: (כ)

מיד. ענין חבור.
 דברי גנות:

עה. לדבר הרע
 אנשים תדבר
 ולזה תדמה

דברי רמיה:
 ת ברעה במי
 חרשתי בעבור

ברוך עם דברי
 תשב. במושב
 בן אמן. אף
 ירושתם אחת:
 העשית. ולפי
 גמול מעשיך

כמוך אוכיחך
 שמואל בר רב
 ר החרשתי לכם,
 לח נא ושמעתי
 ה ליוצרה ואת

הדין או לנו
 ולא היה יכול
 של שבטים היה
 נקב"ה לדין עם

מסורת המדרש
 ג. אלה עשית ליקושי
 תהלים תשס"ב, מדמין
 צורה ב"ר פכ"ד, א.
 פכ"ד, א. במ"ד פי"ט, ד.
 קה"ד: פ"ב, כ. פ"ח, א.
 שו"ט: פ"א, פי"ד.
 ליקושי: ישעי' תלו.
 קהלת תתקסח. תתקצו.

ג. דָּבַר אַחַר אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה זֶה שֶׁאָמַר
 הַכְּתוּב (תהילים נ, כא) 'אֱלֹהֵי עֲשִׂיתָ וְהַחֲרַשְׁתִּי דְמִית הָיִיתָ
 אֶהְיֶה כְמוֹךָ וְגו' מהו 'אֱלֹהֵי עֲשִׂיתָ וְהַחֲרַשְׁתִּי' אָמַר ר'
 שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן (שמות לב, ד) 'אֱלֹהֵי אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל' עֲשִׂיתֶם
 בְּמִדְבָּר וְהַחֲרַשְׁתִּי לָכֶם לְמַה שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְפַיֵּס עָלַי וְאוֹמֵר
 לִי (במדבר יד, ט) סֵלַח נָא וְשִׁמְעֵתִי לוֹ דְמִית הָיִיתָ אֶהְיֶה
 כְּמוֹךָ דְמִיתֶם אֶת הַצּוּרָה לְיוֹצְרָה וְאֶת הַנְּטִיעָה לְמִי שֶׁנִּטְעָה
 (תהלים שם, שם) אֲוֹכִיחַךָ וְאֲעַרְכָּה לְעֵינֶיךָ תְּרִין אֲמֹרָאִין חַד
 אָמַר אַעוּרֵר כָּל לְעֵינֶיךָ וְחַד אָמַר אֲסַדִּיר כָּל לְעֵינֶיךָ אָמַר
 לָהֶם מֹשֶׁה אֵינִי מוֹכִיחַ אֶתְכֶם עַל מַה שֶּׁאַתֶּם עֲתִידִים
 לַעֲשׂוֹת אֲלֵא עַל מַה שֶּׁעֲשִׂיתֶם לְשַׁעֲבֵר בְּמִדְבָּר בְּעַרְבָה מוֹל
 סוּף'.
 ל

ג. ד"א: אלה הדברים אשר דבר משה — דברי תוכחה הן — וזה שאמר הכתוב: —
 "אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך" — מהו פירוש הכתוב:
 "אלה עשית והחרשתי"? אמר ר' שמואל בר נחמן — תיבת "אלה" מרמזת לעוון העגל, שקראו
 עליו: "אלה אלהיך ישראל", "עשית" — עשיתם במדבר, "והחרשתי" — שתקתי — לכם
 — על זאת ולא הענשתיכם, למה? שהיה משה מפייס עלי — מרצה ומבקש מחילה ממני, ואמר
 לי: "סלח נא" — ככתוב (שמות לד, ט) "וסלחת לעונינו" (רז"י). ושמעתי לו — מלאתי בקשתו
 וסלחתי לכם. וממשיך הכתוב ואומר "דמית היות אהיה כמוך" — השויתם אותי אליכם, דמיתם
 את הצורה ליוצרה — השויתם את היצור ליוצר, ואת הנטיעה — למי שנטעה —
 שעל העגל שהוא יצור נברא, אמרתם: "אלה אלהיך", והשויתם אותו להקב"ה יוצר הכל. ומהו אוכיחך
 ואערכה לעיניך? תרין אמוראין — שני אמוראים חלוקים במשמעות אומרם: "ואערכה לעיניך":
 חד אמר — אחד מהם מפרש: אעורר כל לעיניך — זו כוונת הכתוב "אערכה". נוטריקון: "אעורר
 כל" לעיניך — שבכל עת ענישה אעורר לך גם את עונשכם — שהתחייבתם בעוון העגל — מעט מעט.
 ואף שסלחתי רק לשעה דחיתי את עונשכם (וכמו שאיתא בגמ' (סנהדרין קב.) על הפ' "ובניוס פקדי" וגו'
 והביאו רש"י (שמות לב, לד)). וחד אמר: אסדיר כל לעיניך — זו כוונת הכתוב "אערכה", שבעת
 תוכחה אסדר ואערוך לפניך את עוונתיכם ("אערכה" לשון סדור כמו "והבאת את השולחן וערכת את ערכו"
 (שמות מ, ד) ותרגם אונקלוס "ותסדר ית סדריה"), אבל העונש מחול לכם, (וכדאיתא (ברכות לב:) גם אלה
 תשכחנה — זה מעשה העגל" שאמרו עליו "אלהיך אלהיך" (רד"ט). ולדברי שני האמוראים יש למשה רבינו
 לסדר לפניהם בתוכחתו גם את עוון העגל — וכך אמר להם משה לבני ישראל: איני מוכיח אתכם
 על מה שאתם עתידים לעשות — כל העוונות שאני מפרט לפניכם, אין אלו עוונות שחושש אני
 שתעברו עליהם להבא. שתאמרו שחושד אני בכם — אלא — מסדר אני העוונות ומוכיח לכם — על
 מה שעשיתם לשעבר, — והם החטאים שעשיתם כבר: במדבר בערבה מול סוף — וכל אלו
 הנזים על עוונות ישראל שהוכיחם משה ובניהם חטא העגל (ראה רש"י כאן).

משה
 א את
 א אף
 זה ה'
 זאתם
 הדבר
 שמועו
 אדם
 ה עד
 משה
 יחרה
 להן
 יתכון
 סוף.

אמר
 העגל,
 זמר לו
 ו משה:
 ה יבואו
 ליו, אין
 ה בר'
 אותה,
 ביניהם,
 ה לך?
 'מותיך
 ות כבר
 ה אפך
 אותו?
 בן הוא
 זה מול

אך הלומד דיבור לבד אפי' בצירוף המחשבה, עדיין אינו נוגע בפנימיות, כי מחשבה דיבור ומעשה הם רק לבושי הנפש. וזה שאמר אין צפונה אלא תורה שנאמר יצפון לישרים תושי', מכלל שקודם שהגיע למדרגת ישרים איננו זוכה לצפונה שבתורה, והיינו שרק עצם הנפש שבאדם היא במדרגת ישר, שעצם הנפש הישראלית אין בה שום תערובת רע, אבל במחשבה דיבור ומעשה שהם לבושי הנפש יש עדיין תערובת רע ואינם במדרגת ישרים, וע"כ אי אפשר לזכות בפנימיות התורה אלא בהתפעלות ורגש הנפש, וע"כ להנצל מכחו של עשו הן בגשמיות והן ברוחניות הוא ע"י שזוכין לפנימיות, והוא ע"י התאמצות בתורה בהתפעלות ורגש הנפש, ודי למבין:

שנת תרע"ז

76 ואומר אליכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם וגו'. יש להבין למה הפסיק בענין מינוי הדיינים בין מצוות ירושת הארץ שלפני' ושלאחרי', וכבר דברנו בזה. וי"ל עוד עפ"י דברי השל"ה (כפ' שלח) בהא דאמרו המרגלים וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות, היינו שהם בעלי מדות טובות. ויש להבין מה זה ענין להסב את לב בני ישראל לבלתי שמוע לדברי ה' לבוא לרשת את הארץ. אך בתרגום יונתן וכל עמא דגוה מרי מיכלין בישין. ויש לפרש ששניהם לדבר אחד נתכוונו, דהנה ידוע דכל דבר שהוא בהעלם יש בו כח יותר גדול, וכן בענין המדות של האדם אם היא רעה מלוכשת בלבוש טוב היא יותר רעה מאשר היתה רעה בנגלה. וכמו שהגיד כ"כ אבי אדמו"ר זצלה"ה שגודל כח רע של עשו ה' באשר הרע שבו ה' בהסתר. ובחיצוניותו ה' מראה את עצמו לכשר ולצדיק, ושע"כ נמשל לחזיר שפושט טלפיו ומראה שהוא טהור וסימן טומאה שלו הוא בפנים. וכן היו האמורים, שעם כל גודל רשעתם ושהיו כל שבע המדות אצלם בתכלית הרוע, מ"מ היו מראין א"ע כבעלי מדות טובות, וזה עוד גרוע יותר מאם ה' כן בהתגלות, והיו מעין עשו. וע"כ עשו נמי נקרא אמורי כמ"ש (בראשית

מ"ח) אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, וברש"י שם מיד עשו שעשה מעשה אמורי, ד"א שהי' צד אביו באמרי פיו, והיינו שבענין זה הושוה לאמורי שהחיצוניות דהיינו אמרי פיו היתה טובה אבל הרשעות היתה טמונה בלבו, וזה גרוע עוד יותר. ובפשיטות נמי זה גרם שהי' צד את לבב יצחק אביו, וגרם להתברך בברכת החרב וליעקב לברוח לבית לבן, וכל הצרות שבעולם מסתעפין מזה כידוע. ודבר זה נוקב והולך גם בכל הדורות, אף שבהשקפה ראשונה נראים הם אנשי מדות מתוקנים, נדע מראש שתוכם מלא סף רעל ומפני סיבה מועטת אתגלי בהתתייהו כאשר נראה בזמנינו, ובתרגום מיירי שבאמת היו מרי מכילין בישין, אך באם היו כן בהתגלות לא הי' כל כך רע, אבל בחיצוניות היו מראין א"ע כבעלי מדות טובות, א"כ לית ביש מיני', וזה שבשל"ה שפירש בעלי מדות טובות היינו בחיצוניות, ובפשיטות היא הוצאת דבה על הארץ שטבע הארץ גרם להם שמגדלת בעלי תכונות רעות וצבועים כאלו, וכן הוא בפירוש שעל התרגום יונתן: אך לדעתי יקשה מאד לומר כן, כי המרגלים אף כי הרשיעו להוציא דבה על הארץ באמרם ארץ אוכלת יושבי', היינו כמו שכתב הרמב"ן שחשבו שמחמת גודל וכובד הפירות אין מתקיימים בה חלושי הטבע אלא הגבורים והעצומים, אבל מאין לנו להעמיס עליהם דבה המתנגדת לשכל, ומי לא ידע שהיא האקלים האמצעי אמצע הישוב, ובהכרח שטבע הארץ מגדל בעלי מדות אמצעים משובחים, וכמו שהוא באמת: ונראה לפרש דהנה כתיב (בראשית ט"ו) כי לא שלם עון האמורי עד הנה, ומפורש כי ירושת הארץ א"א אלא אחר שתתמלא סאתם. והנה כבר שמעו מאלדד ומידד מתנבאים במחנה שמשוה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ [כבש"ס סנהדרין י"ז], ובאשר היו חכמים גדולים הבינו שבימי יהושע יהי' מלאך שלוח לפנייהם תחת אשר מרע"ה אפילו בפרוונקא לא קיבלו (סנהדרין ל"ח); וביהושע כתיב (יהושע ה') אני שר צבא ה' עתה באתי

נ"ו, יתב, יהר, זמר, יאל, אתו, לים, בנו, דבר, וולם, אלא, זיבב, כדי, זועת, חייה, נבקש, צפינו, הודה, אביו, עמו, נברח, ברחו, יצפון, ין הי', מי של, ואיך, פשוטו, והענין, דמור"ר, זוניות, יה של, ו שהוא, לתורה, יה היא, יע את, יעשון, וש שיש, התורה,

ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדוני מדבר אל עבדו. וידוע עוד שלידע תעלומות לב אין בכחו של מלאך אלא הקב"ה לבדו הוא הנקרא יודע תעלומות. ובתדב"א שלעתיד יבוא עשו וישב ראש לשלשת האבות. ואף שיש מלאכים שומרי החומות והשערים שלא יכנס אלא הראוי. מה גם לישב בראש. מ"מ לא יהיו שום אחד מהמלאכים לזרקו החוצה עד שיבוא הקב"ה בכבודו ובעצמו ויזרקו. ומוכרח שגם המלאכים לא יהיו ביכולתם לידע רשעתו הטמונה בתוך לבו. וע"כ י"ל נמי שהאמוריים שבחיצוניות היו מראין בעצמם שהם בעלי מדות טובות. אין תימא אם המלאך לא ירגיש ברשעתם שבתוך לבם ויחשוב שעוד לא נתמלאה סאתם. וע"כ לא יהי אפשר לרשת את הארץ. ומעתה יתבאר דברי השל"ה איך בדבריהם אלה הסבו המרגלים את לב בני ישראל מלעלות לרשת את הארץ:

והנה אמרו ז"ל (שבת י"ד:) בשעה שתיקן שלמה המע"ה עירובין ונט"י יצאה ב"ק ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני. וביאר כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה. דהנה מבואר בכתוב (מלכים ב' ג' ודהי"ב א') ששלמה ביקש מהש"י חכמה לעשות משפט. אף כי כל התורה היא בירור בין טוב לרע כשר ופסול טהור וטמא. יש יתרון למשפט שמברר למי שייך הממון לזה או לזה אף ששניהם יהודים ולשניהם באה השפעה מסטרא דקדושה. מ"מ ממונו של אדם שייך דוקא אליו. וכאמרם ז"ל (ביצה ל"ו.) הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. ולברר את זה הוא רבותא יותר מלברר בין הבא מסטרא דקדושה להבא מסט"א. וע"כ למשפט צריכין חכמה יתירה. וז"ש (ב"ב קע"ה:) הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות. וע"כ שלמה המע"ה מצד בחינת חכמה שבו הי' אצלו נמי ההפרש בין רשות של זה לרשות של זה אף ששניהם מסטרא דקדושה. מעין הפרש בין רה"י שמסטרא דקדושה לרה"ר עלמא דפרודא. וכן נטילת ידים לסעודה. כי ידים יש להן התפשטות והן מסוגלות לצאת ממה ששייך אל האדם וזה טומאת ידים שתקנו

חכמים. וע"כ שלמה בחכמתו תיקן נטילת ידים לסעודה שלא ידבקו באכילתו ניצוצין שאינם שייכים אליו אף שהם נמי מסטרא דקדושה ואין כאן טומאה הבאה מסט"א כלל. וע"כ על שניהם יצאה בת קול בני אם חכם לבך. שאלו הדברים תיקן מחמת בחינת החכמה שבו. ודפח"ח. היוצא לנו מדברים אלו השייך לעניננו כי יש בכח המשפט בירור דברים הנעלמים אף שממש דומים זה לזה. מה גם לדברים הדומים זל"ז רק בחיצוניות:

והנה ידוע שכל מצוה יש לה סגולה מיוחדת כענין מהותה. וע"כ י"ל דמצות מינוי הנעלמים אף שממש דומים זה לזה. מה גם מסוגלת להפריש גם בין דברים הנראים דומים. כמו כן מעוררת גם באדם הפרטי בירור מעשיו הראויים מהבלתי ראויים. אף שכמעט גם בעצמו אינו מרגיש ונעלם ממנו מחמת הגשמיות שהיא כעין השוחד יעור. עיני פקחים. אלא להיות דיין ושופט נאמן לעצמו. כעין אמרם ז"ל בש"ס (מגילה ט"ו:) ולרוח משפט זה הדן את יצרו. וליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמיתו. ולגבורה זה המתגבר על יצרו. וברש"י לרוח משפט לשופטים את רוחן יהי לעטרה. דן את יצרו כופהו לשוב בתשובה. ומתגבר על יצרו אינו הולך אחריו לעבור עבירה. עכ"ל. וכבר אמרנו מדקאמר הכתוב וליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמיתו באמצע. מוכח שדין אמת לאמיתו מיירי נמי באדם עצמו ולא לזולתו. וכאמרם ז"ל במדרש (דב"ר פ"א) אזכיחך ואערכה לעיניך תריץ אמזראיך חד אמר אעורר כל לעיניך וחד אמר אסדר כל לעיניך. היינו שלא תהי' עוד נעלמת מן האדם עצמו מהות מעשיו אלא יעוררם ויעמדו כמו חיים לנגד עיניו. וזהו פירוש אעורר כל לעיניך. כמו המעורר את הישן. וחד אמר אסדר כל לעיניך. היינו שיהי' מסודר נגד עיניו מה שירד פלאים דרגא אחר דרגא. ואז יכיר ביותר את יתרון האור. מה שהי' סוד ה' עלי אהלו לפניו. מן החושך שעומד בו בעת הנוכחית. ועם זה שמסוגלת מצות מינוי דיינים להיות דיין ושופט נאמן לעצמו.

מעורר למעלה נמי מדת המשפט לבו דברים נעלמים לגלות מה בין המדות הטוב בעצמו באמת שהן בישראל זרע אמת לו מדות אומות העולם שנראים טובים לפניו ותוכם נחר. כמו עשו שפושט טל ומראה שהוא טהור כנ"ל שאפילו מלאך א יודע תעלומות לב. ובסגולת מדת המשפט למטה בכלל ובפרט גורם לגלות את הלוט הלוט למעלה. וז"ש (תהלים קי"ט ק) עשיתי משפט וצדק [היינו כפל הלשון מ על בכלל ובפרט] בל תניחני לעושקי ולפי האמור יובן מה שהכניס מרע"ה ל מינוי הדיינים באמצע הציווי ל את הארץ. באשר בא להוכיחם דבר המר שלא שמעו בקול ה' לרשת את הארץ. לפניהם מצות מינוי הדיינים. שזה ו טענתם ויראתם כנ"ל. ושוב אין להם התנו כלל:

ונראה שגם מצות שבת מסוגלת לזה. כי הוא יומא דנשמתא והוא הפנימיות. וע"כ שמירת שבת מביאה כאמרם ז"ל (שבת קי"ח:) אלמלי שמרו שבת אחת לא שלטו בהם אומה ולשון. שבתות מיד נגאלין. וע"כ חורבן הבי מחמת פגם שני דברים אלו כמבואר וע"כ התגברו כחות האומות. ורמזו ז' במה שאמרו (תענית כ"ט.) כשחרב מוצ"ש הי'. וכבר דיברנו מזה חכמים:

נראה לפרש הפלוגתא עפ"י מה ביחוד מכ"ק אבי אדמו"ר בענין הצומות. על פי מה שהגיד הקו מלובלין זצלה"ה בפסוק (נחום א') פעמים צרה. כי כל הנסים שנעשו נעשה רשם באותו זמן. ובכל שני

תו תיקון נטילת
 באכילתו ניצוצין
 הם נמי מסטרא
 נאה מסט"א כלל.
 קול בני אם חכם
 מת בחינת החכמה
 ברים אלו השיך
 ט בירור דברים
 זה לזה, מה גם
 ק בחיצוניות:
 זה סגולה מיוחדת
 י"ל דמצות מינוי
 זה לזה, מה גם
 ים הנראים דומים,
 רטי בירור מעשיו
 אף שכמעט גם
 הם ממנו מחמת
 נחמד יעור עיני
 ופט נאמן לעצמו.
 נילה ט"ו) ולרוח
 יושב על המשפט
 תו, ולגבורה זה
 וי לרוח משפט
 לעטרה, דן את
 ומתגבר על יצרו
 בירה, עכ"ל, וכבר
 יושב על המשפט
 אמצע, מוכח שדין
 באדם עצמו ולא
 רש (דבר פ"א)
 גרין אמוראין חד
 זד אמר אסדר כל
 ד נעלמת מן האדם
 יעוררם ויעמדו
 הו פירוש אעורר
 ות הישן, וחד אמר
 שיהי מסודר נגד
 דרגא אחר דרגא,
 ד האור, מה שהי'
 מן החושך שעומד
 ה שמסוגלת מצות
 שופט נאמן לעצמו.

מעורר למעלה נמי מדת המשפט לברר
 דברים נעלמים לגלות מה בין המדות הטובות
 בעצמו באמת שהן בישראל זרע אמת לבין
 מדות אומות העולם שנראים טובים רק
 לפנים ותוכם נחר, כמו עשו שפושט טלפיו
 ומראה שהוא טהור כנ"ל שאפילו מלאך אינו
 יודע תעלומות לב, ובסגולת מדת המשפט
 למטה בכלל ובפרט גורם לגלות את פני
 הלוט הלוט למעלה, וי"ש (תהלים קי"ט קכ"א)
 עשיתי משפט וצדק [היינו כפל הלשון מורה
 על בכלל ובפרט] בל תניחני לעושקי:
 ולפי האמור יובן מה שהכניס מרע"ה ענין
 מינוי הדיינים באמצע הציווי לרשת
 את הארץ, באשר בא להוכיחם דבר המרגלים
 שלא שמעו בקול ה' לרשת את הארץ, הציע
 לפניהם מצות מינוי הדיינים, שזה מסלק
 טענתם ויראתם כנ"ל. ושוב אין להם התנצלות
 כלל:

ונראה שגם מצות שבת מסוגלת לזה, כי שבת
 הוא יומא דנשמתא והוא מגלה
 הפנימיות, וע"כ שמירת שבת מביאה גאולה
 כאמרם ז"ל (שבת קי"ח) אלמלי שמרו ישראל
 שבת אחת לא שלטו בהם אומה ולשון, ובשתי
 שבתות מיד נגאלין, וע"כ חורבן הבית הי'
 מחמת פגם שני דברים אלו כמבואר בכתוב,
 וע"כ התגברו כחות האומות, ורמזו ז"ל עוד
 במה שאמרו (תענית כ"ט) כשחרב הבית
 מוצ"ש הי', וכבר דיברנו מזה:

בש"ס מגילה (ה) א"ר חנינא רבי נטע נטיעה
 בפורים וכו' וביקש לעקור תשעה באב
 ולא הודו לו [מט"ב] אמר לפניו ר' אבא בר
 זבדא רבי לא כך הי' מעשה אלא תשעה באב
 שחל להיות בשבת הוה ודחינוהו לאחר השבת
 ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה ולא הודו לו
 חכמים:

נראה לפרש הפלוגתא עפ"י מה ששמעתי
 ביחוד מכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה
 בענין הצומות, על פי מה שהגיד הקדוש הרבי
 מלובלין זצלה"ה בפסוק (נחום א') לא תקום
 פעמים צרה, כי כל הנסים שנעשו לישראל
 נעשה רושם באותו זמן, ובכל שנה כשמגיע

הזמן הזה מתעורר הנס בצד מה, כענין פסח
 ושאר המועדים שמתעוררים האורות שהיו אז
 בשעת הנס, אך הצרות ר"ל לא נשאר מהן
 רושם בזמן, וזהו לא תקום פעמים צרה, שמן
 הצרה אינו נשאר רושם בזמן לפעם אחרת,
 עכ"ד. אך לפי זה צריך להבין מהו ענין הצומות
 שבכל שנה בזמן הזה, וי"ל דהנה אז באותן
 הצרות נטלו ישראל הפוכי על כל עוונותיהם
 והצרות היו להם לכפרת עון עד שנעשו נרצים
 לאביהם שבשמים, וע"כ אמרו ז"ל (יומא נ"ד)
 כשנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין
 זה בזה, אף שבזמן שאין עושין רצונו של מקום
 הפכו פניהם זה מזה (ב"ב צ"ט), מ"מ אז
 היו מעורין מחמת שנעשין אז רצויין, וריצוי
 זה נשארה ממנו רשימה לדורות בכל שנה
 בזמן הזה, אבל ידוע שלכל דבר ולאורות
 הבאין מן השמים צריכין למטה מעשה שיהי'
 כלי להכיל, וכמו הנשמה שמן העליונים אי
 אפשר לה להיות למטה בלתי גוף שנושא
 אותה, ע"כ תקנו ז"ל הצומות שיהיו כלים
 להכיל את הריצוי והאורות, מעין או שהצרות
 היו כלים לריצוי, עד כאן דבריו הקדושים
 ודפח"ח:

והנה ידוע דבשבת בא האור בלי כלים, וע"כ
 אין במצוות שבת עשי'. וכמו שהגיד
 כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה הטעם דאין בנין
 ביהמ"ק דוחה שבת, שענין ביהמ"ק להיות
 כלי להשראת השכינה ובשבת אין נזקקין
 לכלים, ומה"ט שבת לאו זמן תפילין, עכדה"ק.
 ולפי זה י"ל דהיינו טעמא דרבי בט"ב שחל
 להיות בשבת הואיל ונדחה ידחה, כי מה שאין
 צריך בשבת להתענות אף שזוכין בשביל
 התענית לתוספת ריצוי כנ"ל, הטעם מפני
 שבשבת א"צ לתענית שיהי' כלי לריצוי, כי
 זוכין לריצוי בלי שום כלי, ומאחר שכבר
 זכינו לריצוי למה לנו עוד להתענות למחר,
 ע"כ כסבור רבי הואיל ונדחה ידחה, אבל לא
 הודו לו חכמים, וטעמם דהנה ידוע בהפרש
 הנשמה היתירה של שבת משל יו"ט, דשל
 שבת מסתלקת במוצ"ש אבל של יו"ט נשארת,
 והטעם הגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה משום
 דבשבת אין בה תפיסת יד אדם אלא קביעא

וקיימא, אבל יו"ט דבי דינא מקדשין לי
 הוא של האדם עצמו על כן אינו מסתלק,
 וידוע עוד טעם הרמב"ן שאין מברכין על
 הבשמים במוצאי יו"ט משום שאין הנשמה
 היתירה של יו"ט מסתלקת. וע"כ י"ל דה"ט
 דחכמים לא הודו לרבי, משום דכן נמי רושם
 הריצוי של ט"ב שזכינו לו בשבת בלי כלים,
 רק בשבת אין צריך לכלים יובהסתלקות השבת
 מסתלק נמי רושם הריצוי באשר אין לה כלים,
 לזה תקנו תענית ליום המחרת שיהי' כלי
 לרושם הריצוי כנ"ל:

ולפי האמור י"ל הא דרמזו ז"ל במה שאמרו
 (תענית כ"ט), כשחרב ביהמ"ק מוצי"ש
 ה', דבשבת לא ה' אפשר לביהמ"ק ליחרב,
 היינו טעמא נמי כנ"ל. דהנה החורבן אף שהי'
 במדת הדין, מ"מ תוכו הי' רצוף אהבה, וכמו
 אב רחמן המשקה לבנו סם מר לרפואתו והבן
 קטן וצועק בבכי, והאב אף שנכמרו רחמיו
 על בנו ובכל צרותיו לו צר, ומעיו המו עליו
 לקול צעקת הבן, מ"מ אינו משגיח על מה
 שמעיו מתחתכין, כי טובת הבן ורפואתו
 נחשבות אצלו יותר, כן הי' ענין החורבן, שאם
 הי' הקב"ה מונע מהם העונש, היו נשארים
 בלתי מתוקנים ועבירה גוררת עבירה עד
 לאין מרפא רח"ל, אם כן העונש עצמו הוא
 מדת הרחמים. וזהו פירוש דברי רש"י ז"ל
 (בפסוק א' מ"ה) ולא שמע ה' בקולכם כביכול
 עשיתם מדת הרחמים כאילו אכזרי, שהרחמים
 עצמם נראין בחיצוניותם כאכזריות, ועל כן
 תמצא שרוב השמות שבמגילת איכה הם שם
 הוי' ב"ה שהוא שם של רחמים. וע"כ הי'
 בחודש אב, עפי"מ שאיתא בזה"ק שניסן
 נקרא חודש האביב שהאותיות כסדרן אב"ג
 [היינו ש"ב במ"ק הוא ג'] והאותיות כסדרן
 מורין על רחמים, אבל תשרי האותיות תשר
 הם למפרע מורה על דין. ולפי זה חודש אב
 שאותיותיו לגמרי כסדרן עוד יותר מאביב
 מורה לרחמים היותר גדולים, אלא לרגלי
 רוממות הרחמים אי אפשר להם להופיע בעולם
 אלא ע"י לבוש דין, והוא הכלי לריצוי כנ"ל.
 ע"כ בשבת שכל האורות הם בלי כלים אי
 אפשר הי' לחורבן להיות בשבת: L

במד"ר א"ר אחא ב"ר חנינא ראיות היו
 התוכחות לומר מפי בלעם והברכות
 מפי משה אלא אילו הוכיחם בלעם היו ישראל
 אומרים שונא מוכיחנו ואילו ברכם משה היו
 אומות העולם אומרים אוהבן ברכן, אמר הקב"ה
 יוכיחן משה שאוהבן ויברכן בלעם ששונאן
 כדי שיתבררן הברכות והתוכחות ביד ישראל.
 ויש להבין שהרי הברכות והתוכחות לא מעצמן
 אמרו אלא הנבואה דיברה בהן, ומשה שכינה
 מדברת מתוך גרונו, ובלעם נמי איתא בזה"ק
 (ר"י): שוב אל בלק וכה תדבר היינו מדה
 הנקראת כה תדבר בתוך פיך, ולא עוד אלא
 דאיתא בספח"ק וישם ה' דבר בפי בלעם
 היינו דבר שיהי' מפסיק בין הדיבור לבין
 פיו הטמא, וא"כ מה נ"מ בין אוהב לשונא:
ונראה לפרש דהנה ידוע שהשונא רואה תמיד
 את החסרונות, והאוהב רואה תמיד
 את המעלות, וכבתפילת הקדוש הר"ר אלימלך
 זצ"ל שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא
 חסרונם. וע"כ אם הי' משה מברכם ובלעם
 מוכיחם, ומשה בעת ברכתו הי' מסתכל וצופה
 במעלתם, היו הברכות חלות על ישראל דוקא
 כשהם באותה מעלה שראה אותם משה בעת
 הברכה, אבל לא כשהם בשפל המצב, וכן
 התוכחות אם הי' בלעם אומרן והי' צופה
 בעת התוכחה בחסרונם, וכונת התוכחה היתה
 שישראל ישברו את לבם בתשובה, היתה
 מועלת התוכחה נמי לשבור את לבם על
 עבירות וחסרון, אבל לא אפילו כשהם במעלה
 להיות בתשובה על קוצר עבודה, וזהו אילו
 הוכיחן בלעם היו ישראל אומרים שונא
 מוכיחנו היינו מפני שראה חסרונות שאינם
 בנו כל כך ולא הי' נשבר לבם בתשובה אפילו
 כשאין בהם חסרונות הנראין לעינים, וכן
 אילו ברכם משה היו או"ה אומרים אוהבם
 ברכם, היינו שראה אותם במעלה עליונה
 שבאמת איננה בהם, ומאחר שאיננה בהם
 לא תחול עליהם הברכה, ע"כ הסב ה' את
 הברכות שייאמרו ע"י בלעם שהי' שונא מוחלט
 והי' מחפש בכל כחו למצוא חסרון בישראל,
 ומ"מ אף על אותם שחשבם לבעלי חסרון
 היתה הברכה, וע"כ לעולם הברכה חלה על

ישראל אפילו כשהם ח"ו בשפל המצו
 שחשב אותם בלעם, וכן התוכחות ע"י
 שאף שראה אותם ברום המעלות אף על
 חודר בדברי תוכחה לתוך לבם, ופעי
 לדורות שאפילו בעלי מעלה יהי' בי
 לשבור את לבם בתשובה, וכדאיתא
 מהימנא (זוה"ק ח"ג קנ"ג): לאהדרא ל'
 בתיובתא, ולא לרשיעיא אלא לצדיקיא

שנת תרע"ח

אלה הדברים וגו'. ברש"י לפי שהן
 תוכחות ומנה כאן כל המקומות ש
 לפני המקום בהן לפיכך סתם את ז'
 והזכירם ברמו, מפני כבודן של ישרו
 להבין דבכמה מקומות הזכיר בפירו
 חש, ומאי שנא בכאן:
ונראה דהנה במד"ר (סי' י"ג) בפסו
 עליכם ככם א"ר אחא יכו
 ישראל לומר לו רבינו משה אנו ישו
 מכל הדברים שאתה מוכיחנו וקבלנו ת
 אלא שתקו לפיכך הוא אומר ככם
 כיוצא בכם מקבלים תוכחות ושותק
 להבין למה הוכיחם כל עיקר על הדבר
 בידיהם, ונראה דהנה כתיב (שמות ל'
 עון אבות על בנים ואמרו ז"ל (בר
 כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם,
 בא להעיר אותם שאם ח"ו יאחו
 אבותיהם יתחשב כאילו הם בעצי
 אותם המעשים, ומ"מ כל עוד ש
 מעשה אבותיהם אף אם ח"ו יאחו ל
 עדיין אין חטא אבותיהם בידיהם כן
 ברמו, וע"כ הזכירם נמי רק בר
 כבודם, דאילו הזכירם בגלוי, הי'
 הדברים כאילו ברור הדבר בעיני
 מעשה אבותיהם בידיהם, וכאילו ח"
 בהם, מה שאין זה אמת, על כן חשו
 וסתם הדברים, אבל במקום שהחנ
 הוכיחם נמי בגלוי:
 וי"ל עוד, דבהנך עונות שהחטא שמ
 כמו מעשה העגל וחטא
 דחשובים כמאן דאיתא, לא נמנע
 בגלוי, אבל אותם שכבר נתכפרו א